

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1970

İÇİNDEKİLER:

Ha'k Sanatlarında Soysuzlaşma Tehlikesi	Vedat Nedim TÖR
Balabancık ve Balabanlı Köy Adları	Aydın OY
Gölpınarlı ve Yunus Emre — 4 —	Cahit ÖZTELLİ
Karaca Oğlan'ın Yayınlanmamış Dört Şiiri	Mahmut İŞITMAN
Folklorcularımız : Ali Rıza ÖNDER	Filiz ÖNDER
Harpüt'ta Nisan Yağmurları	İshak SUNGURUĞLU
Geç Kalmış Bir Cevap — 2 —	Hikmet DİZDAROĞLU
Afşar Folklorundan Örnekler	Enver Aydın KOLUKISA
Eğ'in'de Başlık ve Baş Süsleri	Mehmet Hilmi GÜR
Cahit Öztelli M. Folklor Enstitüsü'nden Ayrıldı	İhsan HİNÇER
Malatya'da Sülük İle Tedavi	Ahmet ŞENTÜRK
Tokat Atasözleri ve Tâbirleri	Saim SAKAOĞLU
Demirözü Bucağı Mâni ve Bilmeceleeri	Hasan Tahsin YAZAR
Cenova'da Yapılan Kongrede Karagöz Hakkında Bildiri ...	Ahmet BORCAKLI
Gülнар Efsanesi	Abdullah TOROSLU

MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE AVNİ ÖZBENLİ GETİRİLDİ

SAYI: 251

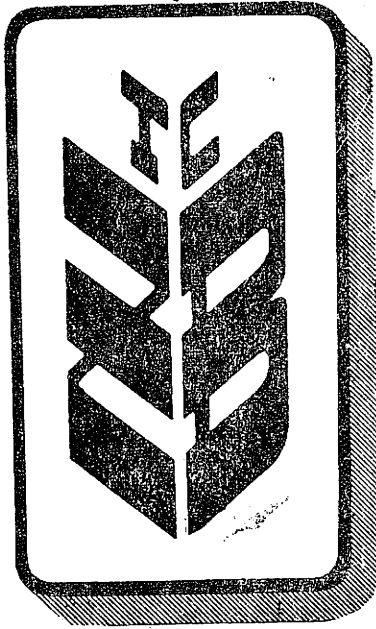
KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

161

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1970

İÇİNDEKİLER:

Ha'k Sanatlarında Soysuzlaşma Tehlikesi	Vedat Nedim TÖR
Balabancık ve Balabanlı Köy Adları	Aydın OY
Gölpınarlı ve Yunus Emre - 4 -	Cahit ÖZTELLİ
Karaca Oğlan'ın Yayınlanmamış Dört Şiiri	Mahmut İŞİTMAN
Folklorcularımız: Ali Rıza ÖNDER	Filiz ÖNDER
Harput'ta Nisan Yağmurları	Işhak SUNGURUĞLU
Geç Ka'mış Bir Cevap - 2 -	Hikmet DİZDAROĞLU
Afsar Folklorundan Örnekler	Enver Aydın KOLUKISA
Eğin'de Başlık ve Baş Süsleri	Mehmet Hilmi GÜR
Cahit Öztelli M. Folklor Enstitüsü'nden Ayrıldı	İhsan HİNÇER
Malatya'da Sülük İle Tedavi	Ahmet ŞENTÜRK
Tokat Atasözleri ve Tabirleri	Saim SAKAOĞLU
Demirözü Bucağı Mâni ve Bilmeceleri	Hasan Tahsin YAZAR
Cenova'da Yapılan Kongrede Karagöz Hakkında Bî'diri	Ahmet BORCAKLI
Gülнар Efsanesi	Abdullah TOROSLU

SAYI: 251

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

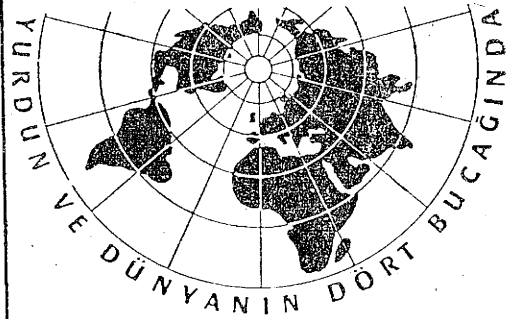
Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarına teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

Yeni Ajans : 2829 - 62)

REKLAMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1 İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Teleg. Adr. : BASINKURUMU

(Basın : 60492 - 63)

(Basın : 60190 - 64)

(Folklor : 65)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞ : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 251

HAZİRAN 1970

YIL : 21 — CİLT : 12

Halk Sanatlarında Soysuzlaşma Tehlikesi

Yazan : Vedat Nedim TÖR

Halk sanatları, bir milletin kişiliğini yüz yıllar ötesinde sürdüren en canlı, en gerçek belgelerdir. Bunların bir yandan orijinal örnekleriyle yaşayıp yayılmasını, bir yandan da yeni, fakat seviyeli, kaliteli yaratımlara kaynak olmasını sağlamak, ileri bir sanat politikasının baş görevidir.

Büyük bir iç rahatlığı ile görüyoruz ki, halk sanatlarımızın yaşayıp yayılması yolunda âdetta millet ölçüsünde bir seferberlik havası içindeyiz. Meselâ, halkoyunlarımızın şimdi ilkokullara varıncaya kadar bütün öğrenim kollarında oynanmaktadır. Halkoyunsuz hiçbir tören düşünülemez. Halkoyunları yarışmaları, bayramları, şenlikleri, dernekleri milli varlığımızın vazgeçilmez zorunlukları haline gelmişlerdir. Yabancı memleketlerde düzenlenen folklorik festivallerde de Türk ekipleri programların ayrılmaz bir rengi olmak yolundadır.

NASIL BAŞLAMISTI?

Bundan 15 yıl önce, Yapı ve Kredi Bankası'nın 10. yıldönümü münasebetiyle İstanbul Gazeteciler Cemiyetinin işbirliği ile bir Halkoyunları Bayramı düzenlemek için teşebbüsü geçildiği zaman memleketimizin belli-başlı folklorik merkezlerine gönderdiğimiz uzman arkadaşlarımızın karşılaştıkları güçlükleri, dircemeleri düşünüyorum da, bu kadar kısa zamanda gerçekleşen bu çok olumlu gelişmeden büyük bir haz duyuyorum.

Yalnız Halkoyunları alanında değil, diğer halk sanatları dallarında da çok hayırlı bir «ilegi havası» esmektedir. Şimdi artık, kız sanat enstitülerinde, turizm hatıra eşyası endüstrisinde

moda ve tekstil sanayiinde çeşitli Türk elişleri zevkine doğru bir yöneliş başlamıştır.

Fakat... Bütün bu kendini arama, kendini yeniden yaratma eğilimleri, ne yazık ki, çokluk, zevksiz, seviyesiz, bir soysuzlaşmaya da kaymaktadır.

DEVLET BABA'YA

Geçen yıl, Türk Halkoyunlarını Yaşatma ve Yayma Vakfı'nın Türkiye'nin dört bölgesinde düzenlediği Halkoyunları Şenliklerine katılan ekiplerin kıyafetlerinde, çokluk, mahallî, geleneksel özelliklerin yitirildiğini ve bir takım uydurma, yakıştırma kıyafetlerin türediğini üzüntü ile izlemiştik. Aynı gözlemi bütün okul ekiplerinde de yapmak mümkündür.

Oysa ki, bu durum çok korkunç bir tehlikedir. Bunu önlemek ödevi de, her şeyden önce, Devlet Baba'ya düşer. Millî Eğitim Bakanlığı, bütün Kız Sanat ve Olgunlaşma Enstitülerine bölgelerinin sandıkta sepette saklanan otantik kıyafetleri başlıından çorabına ve pabuçuna kadar araştırıp, onlardan hiç değilse birer takım «standard örnek» yaptırılmayı ödev olarak vermelidir. Bu sayede, her bölgenin çeşitli kıyafetleri ve bunların varyantları «tesbit» edilmiş olacak ve bunlarla bir «Halk Kıyafetleri Müzesi» kurulabilecektir. Bu ilk adım atıldıktan sonra da, orijinal, otantik halk kıyafetlerimizin patronları, motifleri, kumaş cinsleri, renkleri, çeşitli ayrıntıları ile «tescil» edilecek ve bir kitap halinde yayımlanacaktır. Böyle bir kitap, bölge bölge bütün halkoyunları ekipleri için bir nev'i «Kıyafet Rehberi» rolünü oynayacaktır.

Tekirdağ İli Köy Adları :

Balabancık ve Balabanlı Köyleri

Yazan : Aydın OY

Balabancık, Tekirdağ'ın Malkara ilçesine; Balabanlı ise Çorlu ilçesine bağlı iki köydür.

Balabanlı, İslamlıktan önce balaban kuşunu totem olarak kabul eden ve bu adı taşıyan bir boydur.

Türkler'in şamanizm döneminde kürlmüş bulunan oymaklar, boylar, aradan bir hayli zaman geçmesine rağmen, sonraki dönemlerde de eski adlarıyla anıla gelmişlerdir.

Diğer birçok boy ve oymaklar gibi, Balabanlı oymağı da önceleri Anadolu'nun sonradan da Rumeli'nin fethinde ve Türkleşmesinde esaslı olarak rol oynamıştır. Bugün, Anadolu'da pek yaygın bir alanda rastlanan ve Rumeli'de de bazan bir köy, bazan bir mahal'e adı olarak karşımıza çıkan balabanlı, balabancık adları, oymağın tarihsel fonksiyonunu ve yayılma alanını gösterir.

Bugün Türkiye'de bu kelimenin gerek yalın haliyle, gerekse çeşitli yapım ekleriyle türemiş biçimleriyle anılan 26 mahalle veya köy adı bulunmaktadır. Bunların sınırı doğuda Ma'atya'dan başlamakta batıda Edirne'ye dayanmakta; kuzeyde de Sinop ve Trabzon'u içine almaktadır. (1) Bu sınırlar içinde Çanakkale, İzmir ve Manisa'yı özellik'e anmak gerekiyor.

Adın bu kadar yayılmış olması, Balabanlı oymağının dağılışı bakımından esaslı bir şekil-

cak ve her türlü uydurma, yakıştırma ve soysuzlaşmaların önü alınacaktır.

HEPSİ BOZULUYOR

Bunu hiç vakit kaybetmeden yaptırmalıyız Çünkü, biraz daha ihmal edilirse orijinal halk kıyafetlerimizin örneklerini yabancı memleketlerin Etnografya Müzelerinde aramak zorunda kalacağız. Halkoyunlarımızın kıyafetleri kadar figürleri, melodileri ve âletleri de aynı uydurmacılık ve yakıştırmacılık sağına tutulmuştur.

Şu son 19 Mayıs Gençlik Bayramında bile, Ankara'da Halkoyunlarımızın davul, dümbelek, zurna ve cura yerine armonika ile oynatıldığını radyodan dinlerken doğrusu kahrolduk. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Folk'or Enstitüsü yöneticilerinin bu hazin duruma el koymalarının candan diliyoruz.

Kız Sanat ve Olgunlaşma Enstitülerinde, zaman zaman açılan sergilerdeki el işlerinde de çocukluk, aynı uydurmacılığın izlerini görüyoruz.

de fikir vermektedir. Bu etnik dağılışa dayanarak Tekirdağ'daki Balabancık ve Balabanlı köylerinin Balabanlı oymağı ile ilgisi olması gerektiğini düşünmekteyiz.

Bununla birlikte Tekirdağ tarihi üzerinde çalışmış bulunan Hikmet Çevik, bu köylerin adlarını tarihsel açıdan ele almaktadır. Hikmet Çevik, bu köylerin adlarının Rumeli'ye ilk geçen komutan'ardan Balaban Bey'den gelmiş olması üzerinde durmaktadır:

«Sevindik, Balaban, Paşa Yiğit, Rumeli'ye ilk geçen komutanlardandır. Balaban, Bursa'ya da kuşatmıştır. Bu adlar, köy adı olarak kullanıldığı zaman, (Selçuklu) ve (Asmanlı) da görüldüğü gibi bağliğin alameti olmak üzere sonlarına -li, -lı ekleri gelmiştir.» (2)

Gerçekte, bu iki köyün adları balabanlı oymağı ile mi yoksa Balaban beyle mi ilgilidir? Şimdilik arşiv belgelerine başvurmadığımız için bu sorunun kesin cevabını vermekten uzak bulunmaktayız.

- (1) Türkiye'de Meskün Yerler Kılavuzu. Cilt : 1, s. 120-121, İç İşleri Bakanlığı yayını, Ankara 1949
- (2) Tekirdağ Tarihi Araştırmaları, s. 48, İst. 1949

Bu da bize bu enstitüler için öğretmen yetiştirme tekniğindeki büyük bir boşluğu ifşa ediyor. Enstitülerin yaptıkları çanta, çevre, eşarp, blüz, elbise vesaire gibi çeşitli işlerde halk motiflerinden yararlanmak ve böylelikle kişiliği o'an sanat işlerine doğru yönelmek isteği ne kadar takdire lâyık bir tutum ise, uygulamadaki zevksizlik, seviyesizlik ve özentiler de mutlaka önlenmesi gereken bir tehliktir. Turistik hatıra eşyasında da, yine çokluk, aynı soysuzlaşma tehlikesi ile karşılaşyoruz.

BİR ÖRGÜT GEREK

Yapı ve Kredi Bankası'nın teşebbüsü ile, Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulunun Hazırladığı «Turizm Hizmetinde Tatbiki Güzel Sanatlar» adlı sergide gördüğümüz çok başarılı örnekler bu gibi çalışmalarla öncülük edebilecek yaratıcı bir kuruluşun varlığını isbatlamıştır. Şimdi is. bu çok önemli konuyu dert edinecek bir «Sanat politikası» na, yaratıcı güçle uygulayıcıları çiftleştirecek bir örgüte kalmıştır.

Bir Bölün'in Yanışları : 4

Gölpınarlı ve Yunus Emre

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Bundan önceki yazılarımda sayın Abdülbaki Gölpınarlı'nın Şeyh Bedreddin yanışları, eksikleri ve yeni hiçbir bilgi vermediğini yazmıştım. Şimdilik Bedreddin'i bir yana bırakarak Yunus Emre'ye geçelim. Bakalım, Yunus konusunda neler demiş, neler yapmış.

Bilindiği gibi Gölpınarlı, aşağı yukarı kırk yıldan beri Yunus Emre ile uğraşır, birçok kitap çıkarmıştır, bu konuda uzman olarak tanınır. Onun, Yunus Emre üzerindeki çalışmalarını kimse eleştirmeye cesaret edememiş olmalı ki, şimdiye dek benden başka kimse ona dokunamamıştır. İlk eleştirmemi beş yıl önce Eskişehir Halkevi dergisi «Emre» de yapmıştım.

Şimdi önce, birkaç kitabı Yunus'un Karamanlı'da olduğu, son bulunan belgelere dayanarak, tartışılmaktadır. Eski Yunusçular bir türlü bu yeni belgelere kıymet vermeyen, çok sonraki kaynaklara ve Hacı Bektaş uydurma menâkıbına dayanmakta ısrar etmektedirler. Ama, yeni belgeleri de tam red edememekte türlü tevillere sapmaktadır.

Yunus Emre'nin Karaman Oğullarından İbrahim Beyden (beyliği birincisinde 1315 - 1333; ikincisinde 1349 - 50) arazi satın aldığı gösteren belgeler vardır. Gölpınarlı bunları şöyle tevill ediyor: «Anlaşıyor ki Yunus, ölümden beş yıl önce, ihtiyarlık çağlarında, Karaman'da, belki de evladının geçimini düşünerek yer yurt satın almış, fakat ömrünün son demlerini, doğduğu yerde, (yani Eskişehir - Sarıköy'de), çiftliğini vakfettiği zaviyede geçirmiş, hayata orda göz yummuş, ebediyete orda göçmüştür! (bakınız : Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 73)

İşte, dünya kadar sağlam belgeleri inkâr edemeyince, böyle tevill yoluna sapıyor. Düşününüz bir kere, on dördüncü yüzyıl başlarında zengin Yunus, çocuklarının geçimini temin için Eskişehir'den kalkıyor Karaman'a geliyor, çorak yerlerde arazi satın alıyor. Vah vah zavallı Yunus, sende bu zenginlik varken Eskişehir'in verimli Sakarya boylarını bırak, kalk o zamanki taşıtlarla bir aykıl yollara düş, git elin yurdunda geçim ara... Acınır doğrusu bizim Koca Yunus'a....

Değil o yıllarda, şimdi bile hangi aklı basında bir kimse, Eskişehir'de üstelik çiftliği varken kalkarak da gider, Karaman'da köylerde nafakasını arar... Gölpınarlı, belgeleri yırtıp ata-

mayınca, onları değerlendirip, Yunus'un Karamanlı olduğunu efendice kabul etmek varken, böyle herkesi güldürecek tevillere düşer... Neden böyle yapar? Onu da söyleyelim... Kırk yıl önce bir kere Sarıköylü dedi ya, artık dönmez, dönemez.... Alimağın şamandıdır, bir kere söylediğini geri almamak.... Nasıl olur efendim? Kırk yıl «Sarıköy» borusu çal, sonra da birkaç belgeye dayanarak geri dön.... Olur mu böyle şey.... Olmaz efendim olmaz....

Şimdi daha garip bir tevillini gösterelim üstadımızın. Yunus'un Eskişehirli olduğunu gösteren belge çok geç tarihidir. Ve bu belgede çiftlik sahibinin adı «Yunus Emir Bey»dir. Bu çürük belgeyi üstad bu sefer tevill tersine işleterek şöyle buyurur : «Buradaki Emir kelimesinin «Emre» den bozma olduğunu sanıyoruz. «Bey» de herhalde, onun varlıklı bir adam olmasından kinayedir.» (bakınız : aynı eser, s. 65).

Gördünüz mü üstadı, işine geldi mi nasıl belgelerin içindeki adları değiştiriyor? Bu, «Gölpınarlı metodu» ile istediğimiz en sağlam belgeleri bile değiştiririz. Meselâ, Osmanlı devletinin ilk kurucusu Sultan Osman için şöyle diyebiliriz : Kâtip efendi saygısından ve müstüman olduğu için Osman demiş, Yoksa, Osman değil, eski dilde bulunan Otman'dır onun adı. Hem o sultan da değildir, Bey'dir, sultanlığı beyliğinden kinayedir.

Buyurun işte, bu Gölpınarlı metodu ile size bütün tarihi belgeleri değiştirelim ve tarihi yeniden istediğimiz biçimde yazıverelim. Ağlar mısınız, güler misiniz? Demek şarklı âlimlerde böyle şaşılacak metodlar işlermiş.... Susalım, kimse duymasın ve dünya bunları yutsun, öyle değil mi Üstad?...

Üstadımız Gölpınarlı'nın belgeleri değerlendirmesi böyle. Bir de işine gelmeyen belge ve kitapları da «uydurma» diye hemen red edişe vardır. Araştırma filân yapmaz. Şikâri Tarihi diye ün yapmış bir yazma kitap vardır. Ben bu diye ün yapmış bir yazma kitabı vardı. Ben bu dayanarak Yunus'un siyasi hayatını ve Karaman Oğulları arasındaki şehzade rekabetine karıştığı için idam edildiğini yazdığım zaman, bu kitap için de uydurma damgasını bastı. Verdiğim cevapta Necip Asım, A'li Emirî, Halil Edhem, Bursalı Tahir Bey, Fuat Köprülü, İsmail Hâmi Danişmend, Şehabeddin Tekindağ gibi ünli tarihçi bilgilerin eseri inceledikleri ve değerli bulduklarını söylemişim. Ve Şair Nedim'in

Sahaif-ül Ahbar'ı Türkçeye çevirirken kaynaklar arasında Şikari'yi de gösterdiğini haber vermiştim (bakınız : Türk Dili, sayı 165, c. 14, 1965). Ama, üstat bir kere uydurma dediği, artık geri dönmek. Yunus uzmanı da ancak böyle sözün-den dönmek.

Gölpınarlı'nın belgeler üzerindeki tutumu böyledir. Bir de yayınladığı Yunus Emre divanlarına bakalım, sabrınız varsa.... Bakalım oradaki tutumu nasıl?

Eskişehir Turizm ve Tanıtma Derneği için eski nushalardan biri olan Fatih kitaplığı nushasını hem foto kopyası hem de çeviriyi yazarak hazırladı ve bastırıldı (bakınız : Yunus Emre Risâlat-ı Nushiyya ve Divân, 1965).

Bu divanda (113 b.) (sayfa 81)

**Ata belinden bir zaman anasına düştü gönül
Hak'dan bize destur oldu hazineye düştü gönül**

Beytiyle başlayan şiirin ikinci beytindeki «sünük» kelimesi yeni yazıya çevrilirken «süngük» yapılmış. Gergi ikisi de kemik demektir ama yazmadaki yazılışı dediğimiz gibidir.

Yine ikinci beyitte «değritmege» olarak okunan kelime, sözlük bölümünde verilen anlamı bakımından beytin bütününe uymadığı gibi, yazmadaki yazılışı da çevrildiği gibi değildir. Doğrusu «degzinmege» dir. Degzinmek, devr etmek, dönmek, çevrilmek anlamında olup beytin tümüne uyuyor.

Altıncı beyitte «sökügin» diye okunan kelime yazmada öyle değildir. Bu söz sözlüğe alınmadığına göre bu gün kullanılan anlamında, yani söküük olarak çevrildiği anlaşılıyor. Oysa bu kelime yazmada «sügük» ya da «sünük» olup kendisine eklenen kelime «iken» dir. Böylece doğru okunuşu «sünük-iken» olacaktır. Yani «kemik iken» anlamında. Eski tıpta ve halk arasında «on iki sünük» terimi vardır. Vücuttaki on iki kemik grubunun adıdır. Buna göre beytin anlamı, yukarıdan beri anlatılan «ata belinden anaya düşüş, dünyaya geliş, beşikte aluş, sonra delikanlılık» ve böylece yaş ilerleyip gidiyor. İşte, bu mısradaki, bu gelişme gözönünde tutularak «on iki kemiğin sertleşmesi», üç dört yaşına geliş olarak tam anlam kazanır. Aksi halde anlamsız kalır.

Sekizinci beyitte «gülregi» olarak çevrilen kelime yazmada hiç te böyle okumağa uygun değildir. Yazmada açıkça belli oluyor ki, bu kelime «geğregi» dir. Geğrek, kaburganın en altında bulunan küçük kemiktir. Bu gün, gülmekten kasıkların çatlaması gibi bir halk deyimini, eskiden «gülmekten geğregi tutmak, geğregi düş-

mek» diye kullanılırdı. Nitekim, Evliya Çelebi şu cümlede «...ayak taklidine başladıkta müstemî yârânın gülmekten geğregi düşerdi.» derken dediğimiz anlamda kullanmıştır. Kelime beyitteki anlamı bakımından söylenmemiş olmakla birlikte, nazım zarureti ile yine de gülmekle ilgili. Eski ve bu günkü dilde «gülrek» diye bir söz yoktur. Yazmada kelimenin altındaki uzatma işareti fazladır. Böyle gereksiz işaretler divanda çoktur. Nitekim, aynı şiirin on birinci beytinde «başaramaz» kelimesinin altında böyle gereksiz bir uzatma işareti vardır.

Dokuzuncu beyitte «hayırdan» değil, «hayırdan» olacak. «nefsinin» değil, «nefsinün» olacaktır. «nefs» değil, «nefis» olacaktır. Bu gün bile halk «nefs»e «nefis» der.

Onuncu beyitte «kırk beşinde» değil, «kırk yaşında» olacak. Doğrusu yazmanın fotokopisinde açıkça görülmektedir. Esasen «kırk beşinde» «ellisinde» gibi söyleyişler yenidir.

On birinci beyitte «eli varmaz» değil, «eli virmez» dir. Eskiden ve hattâ bu gün bu kelime Anadolu'nun birçok yerinde «vermek» yerine «virmek» olarak söylenir. Bu beyitteki «yuvanmak» sözüne sözlükte yanlış anlam verilmiş. Doğru anlamı «müteselli olmak, gönlü rahat etmek, avunmak» tır. Nitekim, Yunus'un başka bir şiirinde :

**Kanı sana güvendiğim, güvenüben yuvandığım
Kaldı külli kazandığım, ah nideyim ömrüm seni**
(Bu nefes Fatih nushasında yoktur, sayfa 203 dedir). Aynı kelimeyi eskiden, Yunus divanını tarayarak, Türk Dil Kurumuna yukarıda söylediğimiz anlamda gönderen sayın bilgin Gölpınarlı'dır (bakınız : Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü, C. 1, sayfa 852 ve baştaki kaynaklar).

On üçüncü beyitte de bir yanlışlık var. «düş-di gönül» redifi «irdi gönül» olarak yeni yazıya geçirilmiştir.

Öndördüncü beyitte «teneşir» olarak çevrilen söz yazmada «teneşür» dir.

On altıncı beyitte (son beyit) : yazmada «bunda elün ireriken hayr işlere düşgil gönül» görülen mısradaki «düşgil» yukarıda bütün redifler «düşdi gönül» olduğu için bu da öyle yapılmış. Bu tutum her ne kadar doğru gibi görünüyorsa da beytin topluca anlamı ve «ireriken» çekimi de gözönünde bulundurulursa «düşgil» doğrudur. Eskiden, özellikle halk şiirinde bu gibi tasarruflar hoş görülürdü. Yapılan düzeltme hiç olmazsa bir notla bildirilmeli idi.

Bir şiirde bir yığın yanlış okuma, yanlış anlam olunca üstadımızın artık öteki şiirleri

Araştırmalar :

Karaca Oğlan'ın Yayınlanmamış Dört Şiiri

Derleyen : Mahmut İŞITMAN

Edebiyat tarihçilerimizden Merhum Saadeddin Nüzhet Ergun hocamızın büyük bir emekle meydana getirdiği XVII. yüzyıl halk ozanlarımızdan Karaca - Oğlan'ın hayat ve şiirleri kitabının İstanbul Maarif kütüphanesi'nin onsekizinci baskısında aşağıya aldığım dört şiir yoktur.

I. ve II. şiirler Hizbi (Hüznî)'nin cep defterinden, III. şiir Zari'nin cönkünden, IV. de Yozgat'da bulunan ve çok eskiden kalma bir kâğıt parçasından alınmıştır. Bu şiir eksik olarak kitabın 49 uncu sayfasında, 2 sıra numarasında kayıtlıdır.

— 1 —

Her sabah her sabah çıkar bakarsın
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Dertli sinem aşk oduna yakarsın
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Bahar gelmeyince güller seçilmez
Yarsız yaylalara konup göçülmez
Uykudan mı kalktın gözün açılmaz
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Yaz gelince kuru otlar sulanur
Cahil olanların gönlü bulanur
Yıl başında iki bayram kutlanur

Bilemiyom ne derdin var yar senin
Bahar gelmeyince güllerin bitmez
Şakiyip dalında hülbüller ötmez
Her sabah ellerin koynundan gitmez
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Karac-Oğlan der ki olduğu yerde
Çiğir püryan olur durduğu yerde
Sabah güneşinin doğduğu yerde
Bilemiyom ne derdin var yar senin

— II —

Kömür gözlüm ben bu yerden gidersem
Gülün oynan yaran ile eş ile
Aralıktan kem haberin duyarsam
Delem bu sinemi kara taş ile
Hey ağalar ben bir hata işledim
Gamı koydum kasavete başladım
Elma deyu al yanağı dişledim
İncitmişim dökülesi diş ile
Ememedim leblerinden barımı
Veremedim has bahçemden narımı

nasıl okuduğunu işten anlayanlara bırakalım.

Yukarıdan beri verdiğimiz örneklerle sayın Gölpınarlı'nın birkaç yönden eleştirmesini kısaca verdik. Hüküm sayın okularımızdan.

Kim ağlatmış benim nazlı yarımı
Kan doldurmuş gözlerine yaş ile
Karac-Oğlan ben sevdadan doyamam
Ak gerdanda çifte benler saymam
Can tatlıdır tath cana kıyamam
Meğer ağu yedireler aş ile

— III —

TÜRKÜ

Salını salını getir sevdiğim
Ne hoş raast geldik yol yola karşı
Lisanı dür döker lebleri kiraz
Tatlı tanışalım dil dile karşı
Bülbülüm keklüğim öter kafesten
Tudı kumru aldırdu desten
Yüzükler yaptırmış kaşı elmastan
Kınalı parmaklar el ele karşı
Ak eline al kınalar yaktırmış
Kulağına elmas küpe taktırmış
Cevahir misali toplar dötürmüş
Mercanlı bilekler kol kola karşı
Karac-Oğlan der ki ganidir Tanrım
Yardan ayrılmıyor bu cahil gönlüm
Gerdanı bir karış, püskürme benim
Dökülmüş zülüfler tel tele karşı

— IV —

Şöyle bir güzele meğil bağladım (1)
Ahp avlanamadım kol kenarında
Siyah ebruların tel tel eylemiş
Altın kemer oynar bel kenarında
Gel güzel gel sen de salınıp gezme
Duran yiğitlerin bağrını ezme
Bağ dudak üstünde altın hırızma
İnci dişler oynar dil kenarında
Alvala'yla bağlamışlar başını
Hilâl sandım kipriğini kaşını
Uzatmış boynunu arar eşini
Güvel ördek gibi göl kenarında
Alına bağlamış sırmalı peçe
Çok güzeller sevdim emeğim hiçe
Belki güzellerin kervanı geçe
Daima beklerim yol kenarında
Karac-Oğlan der ki ne gelir elden
Can çıkmayınca huy çıkmazmış tenden
Yüzseler derimi vaz geçmem senden
Kara kelleme döner kan kenarında

(1) Karaca Oğlan kitabındaki 2 numaralı şiir yukarıdaki şiirden bir dörtlük eksik olup, hayli değişikliğe uğradığı anlaşılmaktadır.

Folklorcularımız :

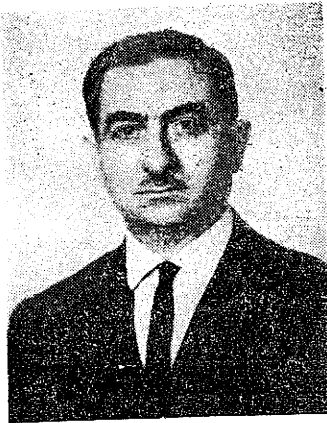
ALİ RIZA ÖNDER

Yazan : Filiz ÖNDER
(Kütüphaneci)

Ali Rıza Önder, 1918 yılında Kayseri'nin Turan köyünde doğmuştur. Babası Ali, anası Methiye'dir. 1943'ten beri evli olup üç kızı vardır. İlk öğreniminin birinci bölümünü doğduğu köyde yapmış, son iki sınıfı Ağırnas köyünde okumuştur. 1933'te ilkokulu, 1936'da ortaokulu ve 1939'da liseyi bitirmiştir. Kayseri Lisesinden sonra 1942 yılında Ankara Hukuk Fakültesinde yüksek öğrenimini tamamlamıştır. Meslek stajını ve askerlik ödevini de Kayseri'de yapmıştır.

Önder, 1945'te Pertek C. Savcılığına atanmıştır. Ondan sonra sırasıyla, Hınıs, Göle, Ürgüp ve Erzincan C. Savcılıklarında bulunmuştur. 1959'dan başlayarak dört yıl süre ile Osmanlı Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı yapmıştır. Bu görevde iken 1960'ta birinci sınıf hâkimliğe seçilmiş, 1963'te ise Yüksek Hâkimler Kurulu raportörlüğüne getirilmiştir. Burada Kurul Başkanlığı adına dava işlerini yönetmektedir.

Meslek dışındaki uğraşları genel olarak Türk Kültürü ile ilgilidir. Bu arada özellikle halkbilim, dil, kişibilim alanlarını sayabiliriz. İlk koşuklu yazısı ortaokul son sınıfında iken «Yurdum» başlığı altında «Kayseri» gazetesinde yayımlanmıştır (1935). İlk düzyazısı ise bir atasözünün açıklanması niteliğinde olup 1939 yıla-

Ali Rıza ÖNDER

ında «Erciyes» dergisinde «Rıza Yonuz» takma adıyla çıkmıştır. Bu dergide «Eğrioglu» imzalı birkaç koşuğu (Manzumesi) ve gerçek adıyla birçok araştırma ve inceleme yazıları yer almıştır.

Daha sonra Kars, Şenkaya, Ürgüp, Erzincan gazeteleriyle Adana'da yayımlanan Yeni Adana gazetesinde, Osmaniye'de çıkan Hakikat ve Osmaniye Postası gazetelerinde, bölgenin kültür konularıyla ilgili yazılar yayımlanmıştır. Cumhuriyet ve Vatan gazetelerinde birkaç yazısı çıkmıştır. Kayseri'de çıkan Doğruyol, İstiklâl, Hâkimiyet gazeteleriyle Yeni Erciyes ve Filiz dergilerinde ve öteki yayın organlarında çeşitli yazıları bulunmaktadır. Ankara'da çıkan Türk Dili, İstanbul'da çıkan Türk Düşüncesi ve Türk Folklor Araştırmaları adlı ünlü dergilerdeki yazıları genel bir ilgiyle karşılanmaktadır. İki yıldır Ankara'da çıkan Yeni Gün gazetesinde ve Baltacıoğlu'nun Yeni Adam dergisinde incelemeleri yayımlanmaktadır. 1970 yılında Ulus gazetesinde de yazıları yer almağa başlamıştır.

Babam Ali Rıza Önder'in basılmış kitapları şunlardır :

- 1) Yaşayan Anadolu Efsaneleri. Yeni Erciyes Yayınları : 2, Kayseri 1955
- 2) Yasa Dili Sözlüğü. Türk Dil Kurumu Yayınları : 242, Ankara 1966.
- 3) Hukuk Araştırmaları. Ankara, 1968.

Bunlardan başka «Kayseri Basın Tarihi (1910 - 1960)» adlı kitabı basıma hazır durumdadır.

Bitimi uzun süre isteyen öteki çalışmalar ise şu konuları kapsamaktadır : Türk Halkbilimleri, Türk Düşünürleri, Türkçenin Gelişmesi, Türk Tüze Sözlüğü.

1960'tan beri Türk Dil Kurumu'nda üye olan Önder, 1966 Kurultayı'ndan bu yana Onur Kurulunda görevlidir. Merkezi Ankara'da bulunan Türk Folklor, Etnografya ve Turizm Derneğinin ikinci başkanıdır.

«Yaşayan Anadolu Efsaneleri» kitabındaki yirmi üç efsanenin konularından çoğu, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden, 1942'yi izleyen yıllarda halk ağzından derlenmiştir. Birkaçının konusu ise yazılı kaynaklardan alınmıştır. Ancak bunlar halk ağzına uygun bir anlatımla işlen-

Tabiat Olayları ve İnanışlar :

Harput'da Nisan Yağmurları

Yazan : İshak SUNGUROĞLU

Evvel zaman içinde Anadolu köylüsünün toprağına, çiftine çubuğuna sahip ve bunların başından bir ân olsun ayrılmayıp canla, başla çalıştığı yıllarda, bu çalışmalarına karşılık Tanrı da onlara bol ve bereketli mahsül vererek üzerlerinden semavi yardımlarını hiç eksik etmezdi. Kırk ikinci yağmurları, işte bu yönden Tanrının toprak üzerinde çalışan kullarına birer nimet kaynağı, feyz ve bereket müjdecisi sayılırdı.

Kırk ikinci yağmuru demek : Bahar mevsiminde bilhassa nisan ayı içinde kırkı doldurmak için bazan beş altı gün marttan ve bir o kadar da mayıs ayından alarak kırkı doldurmasıyla aralıksız bir biri ardınca tamam kırk gün yağın yağmurlar anlamına gelir. Bu yağmurlar, çok defa öğle sonu, bir iki saat içinde havanın hiç yoktan bulutlanması ve yahut uzaklardan karabulutların, etrafa ateşler saçarak gök gürültüleri, şimşek çakmalarıyla sağanak halinde gelip Harput'u - Elâzığ'ı ve dolaylarındaki bütün köyleri, bağları, bahçeleri bir iki saat içinde sular altında bırakarak gitmesiydi. Gündüzleri bir iki saat ve bazan de gece yarılarna kadar devamlı yağdığı da görülürdü. İşte bu sağanak halinde yağın bereketli yağmurların ardından hava birdenbire açılır. Doğan güneş,

miş ve değerlendirilmiştir. İlk basımı çoktan tükenen bu kitap, yeni efsanelerle ikinci basıma hazırlanmak üzeredir.

Şimdi, kitapta yer alan efsanelerin adlarını vermekle yetinmiyoruz : Munzur Efsanesi, Padişahın Rüyası, Çoban Baba Efsanesi, Kureysi ile Bamasur, Gölcük Efsanesi, Bingöl Efsanesi, Bahtına Küsen Kız, Devlet Kuşu, Nemrut'un Develeri, Karayazı Efsanesi, Aygır Gölü Efsanesi, Kömür Baba, Cıldır Efsanesi, Sabanca Efsanesi, Akdamar Adası, Yavaş Ovası, Kız Kurtaran Kaya, Hasan Dağı - Ali Dağı, Eyvallah Şehri, Karakoç Efsanesi, Dört Dağın Adı, Ağrı Efsanesi, Allahüekber.

İkinci yazımızda ise, Ali Rıza Önder'in halkbilim çalışmalarını gösteren ve bu kitap dışında kalmış olan yazılarından yayımlanmış olanların tam bir listesini, yayım tarihleri sırasına göre sunacağız.

bütün beldeye incilerini serpererek etrafı ışıktırdı.

Bu yağmurların, gün sekmeksizin birbiri ardından kırk gün devamlı yağması, köylüsünü de, şehirlisini de, fakirini de, zenginini de sevindirirdi. Herkes yılın mahsül durumunun hadinden fazla olacağına inanır ve Tanrılarına her fırsatta hamd ü senada bulunurlardı.

Harput kasabasının, güney batı, güney ve kısmen de kuzey tarafları kâmilen kayalıktır. Bu kayalıkların üzerinde yer yer tabii çukurlar vardır. Yağın yağmurlar, bu çukurları hemen doldurur ve taşırır. Sonra sızıntı yeri olmadığından çukurlardaki bu yağmur suları, süzülür, durulurdu. İşte bu olayı bilen yüzlerce Harputlu kadın - Erkek, çocuk - çocuk, bu kayalıkta serpilmiş gibi ellerinde kerazları (destileri), tasları, güğümleri, mataraları - (tahtadan mamul su kabı) olduğu halde kayalıklara dağılır. Çukurlardaki bu sızılmış tertemiz nisan yağmuru sularını ellerinde taşıdıkları araçlara doldurur, evlerine götürürlerdi.

Bu suların bir kısmını, o akşam bütün ev halkı şifa niyetine içer. Bir kısmı da eski kesme veya Hint işi kıymetli sürahilere konularak ve bir ehline okutturularak saklanırdı. Bu sular, halk âkidesine göre zezem ayarındadır. Bazı ramazanlarda iftarda ve bazı ölüm halinde olan hastalara zezem niyetine kullanılırdı. İşte bütün bir şehir halkı, bu ruh hali içinde evlerine nisan yağmuru suyu taşırlardı.

İnanmak, ne güzel şeydir. İnsan bu konuda duyduğu ferahlığı ve rahatlığı, sıhhat ve neşeyi hiç bir şeyde bulamaz. İnsanlar için inanmak ne kudsi ve ne zevkli bir olaydır. İnanmak; hastalığın, yoksulluğun, kara bahthlığın kapısını daima kapalı bulundurur. İnanan da ima mesuttur. İnanmak, insan oğluna enerji verir. Haz verir. Huzur verir. Ah ne olur, inabilseydik!..

Geç Kalmış Bir Cevap

— II —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

IV. PÜRÜZ ARAMA TUTKUSU :

Dikkatini ve pürüz arama merakını ayrıntılara değin uzatan yazar, kimi dizeleri kaynaklardan aldığımızı, kimisini de «bilerek» değiştirdiğimizi söylemekte, bunların dipnotlarında belirtilmesini uygun görmektedir.

Araya araya da üç dize bulmuştur değişikliğe uğrayan.

1. a) Sakaoğlu'na göre, bizim, yanlış aktardığımız ya da «bilerek» değiştirdiğimiz dizelerden biri şudur :

Sevdiğimin gonca gülün dermedim
(s. 108)

Bunun doğrusu,

Sevdiğim gonca dermedim
imış.

Dizenin aslı, Sait Uğur'un *İçel Folkloru*'ndadır ve dizenin içinde bulunduğu dörtlük şöyledir :

Şu cihanda bir murada ermedim
Hiç ömrümde böyle sevi görmedim
Sevdiğim gonca gülünü dermedim
Aman felek hasretime kavuştur (4)

Görülüyor ki, dizenin içinde bulunduğu dörlük, 4-4-3 duraklıdır; 3. dize de ise durak düzeni bozulmuştur. Bu, Yanlış saptamadan ileri gelen bir sonuçtur. Bu hususu dikkate alarak, üçüncü dizede küçük bir düzeltme yaptık ve durak uygunluğunu sağladık.

Bu, bütün yayımlarda her zaman görülen bir olaydır. Yazara, Fuat Köprülü'nün *Türk Saz Şairleri* ciltlerini salık veririz. Oradaki metinlerden bir kısmını, öteki kaynaklarla karşılaştırınca, Fuat Köprülü'nün yaptığı düzeltmeleri ve bunların dipnotlarında yer almadığını görecektir. Yanlış olduğu gibi aktarma diye bir kural yoktur çünkü.

Bibliyografya notlarına meraklı olduğu anlaşılan yazara burada şunu da bildirelim ki, kitabımızın dipnotunda, kaynağın sayfası ve şiirin numarası yanlış çıkmıştır. Bunun farkına varmamış, «atlamış»tır. Yoksa, bunu da mutlaka bir «pürüz» olarak yakalar ve ek-sikler maddesine eklerdi.

Öte yandan, üzerinde bilerek düzeltme yaptığımız dizenin doğrusu diye gösterdiği metin yanlıştır; Sakaoğlu, asıl dizeyi bozarak

Sevdiğim gonca dermedim biçimine sokmuştur. Böylece, orada ne ölçü, ne durak uygunluğu kalmıştır! Başkasını taşlarken, kişinin biraz dikkatli olması gerekmez mi?

b) Aynı türkünün ikinci dörtlüğünün üçüncü dizesi şöyledir :

Kaçırdım fırsatı gelmez elime

Bu, ya, bir yanlış saptamadır, ya da bir dizgi yanlıştır. Çünkü bu durum ile, dizedeki ölçü bozuluyor, hece sayısı 10'a iniyor. Biz, ölçü düzgünlüğünü sağlamak amacıyla, dizenin hece sayısını bütünleyerek kitabımıza aldık :

Kaçırdım fırsat gelmez elime

Kaynaklara yanlış aktarılmış metinlerde düzeltme yapılmışsa, bunun dipnotlarında belirtilmesini yerinde buluruz. Bu, monografilerde uyulması zorunlu bir yöntemdir. Nedir, bizim incelememizin kapsamı geniş olduğundan, anlamı ve yapımı zedelemeyen ufak düzeltmeleri dipnotlarında göstermedik. Böyle bir tutum, yazarın o denli yakındığı «sayfa sayısını kabartmaya» yol açardı.

(4) *İçel Folkloru*, I. s. 80, no. 38

Sakaoğlu, çıktığı günden beri bu dergiyi izlemişlerse, saz şairleriyle ilgili olarak yayımladığımız şiirlerin dipnotlarında, metin bütünlemesine gidişimizin bol örneklerini bulacaklardır.

c) Nihayet bulabildiği üçüncü bir «yanlış» var:

Köroğlu'ndan aldığımız bir *türkü*'nün ilk bendinin üçüncü dizesindeki sende sözcüğü senden olmuş. Besbelli ki, önemsizin önemsizi bir dizgi yanlışı bu. Üstelik, anlamı da etkilemiyor.

Şimdi kendisine, bu türkünün yayımlandığı bir başka kaynağı salık verelim : Sadettin Nüzhet Ergun'un *Halk Edebiyatı Antolojisi*'nin 20 - 21. sayfalarındaki metinle, Fuat Köprülü'nün kitabındaki metni karşılaştırsınlar. Kimi sözcüklerin yazılışının birbirine uymadığı görülecektir. Bunlardan hangisini doğru sayacağız? Birinden birini esas alınca, ötekinin yanlış olduğu anlamı mı çıkar?

Halk şiiri, sözlü geleneğe dayalıdır. Sazşairlerinin söyledikleri parçalar yazıya geçmiş olsa bile, bu, o metnin en doğru biçimi olduğu anlamına gelmez. Bir metnin değişik çeşitlenmeleri (variantları) bulunabilir.

2. Ruhsatî'den aldığımız on bir heceli bir destanın ilk dörtlüğünün dördüncü dizesinde uyak sözcüğü su biçiminde çıkmış (s. 98).

«Biz bu destanın alındığı kitabın daha sonraki bir baskısından bunun sel olduğunu çıkardık.» diyor, ve «Ashında bunu anlamak için destanın alındığı yere de bakmağa da lüzum yoktur.» diye, bir «akıl hocalığı»na da yelteniyor. Büyük bir «keşif» doğrusu.

Burada bir kaç noktayı belirtmek isteriz :

a) Basıma esas olan, elimizdeki daktilolu nüshada su sözcüğü sel diye

yazılıdır. Ruhsatî'nin, yazarın görebildiği yalnız 1963 basımında değil, 1953 tarihli ilk baskısında da sözcük sel'dir. Hatta, yazarın görmediğini sandığımız, daha önceki iki kaynakta da dördüncü dizenin uyak sözcüğü böyledir (5).

Bütün bu kaynaklar ortada iken, sel sözcüğünün su'ya dönüşümünün bir dizgi yanlışı olduğu ortaya çıkmıyor mu? Ve o takdirde, «Ashında bunu anlamak için destanın alındığı yere bakmağa da lüzum yoktur.» demenin anlamı kalyor mu? Bu böbürlenme neden?

İncelememizde, «Halk Şiirinde Uyak» başlıklı bir bölüm vardır (s. 31-39). Orada, uyak ve çeşitleri, özellikle üzerinde genişçe durulmuş, örnekler verilmişti. Bunları yazan bir kişinin, sel'in su olacağını bilememesini Sakaoğlu nasıl aklına getirebilir ve iyi niyetle bağdaştırabilir?

b) Diyecektir ki, mademki dizgi yanlış idi, neden düzeltilmedi? Bu «sual-i mukadder» de yanıtız kalmasın, açıklayalım :

Bir kitap basılırken, bir değil, birkaç kez «tashih»ten geçer. Birkaç basımevi dışında, Türkiye'de baskı tekniği yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle, her «tashih»te, bir önceki provada doğru çıkan metin, daha sonrakinde, yanlış dizilmiş olabilir. Önceki düzeltmede doğru olan bir metnin yanlış biçime girdiğinin farkına varamazsınız. Çünkü o sayfaları incelemiş, «basılası»nı vermişsinizdir. Yanlışlıklar, ancak kitabın

(5) Vehbi Cem Aşkun, *Büyük Halk ve Sazşairi Aşık Ruhsatî*, Kâmil Basımevi ve Kitabevi, Sivas, 1945, s 155-156; F. Erömer, *Deliktaşlı Ruhsatî-Ha ve Seçme Deyişleri*, Bozkurt Kitap ve Basımevi, İstanbul, 1946, s. 15 - 17.

basımı bittikten sonra «doğru - yanlış» çizelgeleri eklenerek belli edilebilir.

Hiç bir kitap, yanlışsız basılma olanağına kavuşmamıştır bizde. Kaç kez düzeltme yaparsanız yapınız, yine de son evrede akla gelmeyen değişiklikler olabiliyor. Nitekim, destanın alındığı sayfa 72 - 73 olduğu halde, kitapta 52 - 53 olarak dizilmiştir (s. 99).

Bırakınız kitapları, kendi yazısını gözden geçirirlerse, kaç tane dizgi yanlışına rastlayacaklardır ve belki de hayret edeceklerdir buna. Yerimiz olsaydı, bunlardan birkaçını sıralayabilirdik.

3. Eksikler ve yanlışlar dizisi bir türlü bitmiyor ki... İşte bir tane daha : «Bir kaynak yanlış verilmiştir.»

Bu kaynak, Eflâatun Cem Güney'le, oğlu - rahmetli - Çetin Eflâatun Güney' in ortak imzasını taşıyan **Ruhsatı** adlı kitaptır. Kaynağın yazarlarını bildirirken, Çetin Eflâatun Güney'i «Çetin Eflâatun Cem Güney» diye yazmışız. Yazının «yanlış» diye tanımladığı olay budur.

Sakaoğlu, bir kez, «Bir kaynak yanlış verilmiştir.» sözünü yerinde kullanmamıştır. Çünkü, **kaynak doğrudur**: sadece eskilerin «zühul» dedikleri bir dalgınlık sonucu, yazarlardan birinin adına «Cem» sözcüğü eklenmiştir. Ne büyük yanlış, değil mi? Kaldı ki, bibliyografya ile azıcık «Ünsiyet»i olan bir yazar, kitap künyelerinin yanlış verilmesinin çok değişik bir anlama geldiğini bilir, bilmek zorundadır. Sakaoğlu, bu gerçekten habersiz görünüyor.

V. YAZIM (İMLÂ) KONUSU (6) YA DA DOĞRU'LARI YANLIŞ SAYMA ÇABASI :

Sakaoğlu, «pürüz arama» saplantısından kurtulamamanın sonucu, yazım konusunu da ihmal etmemiş. Bu nedenle, kimi sözcüklerin yazımlarına da

takılıyor, kendince bunları «yanlış» buluyor. İşin aşını araştırmadığı ve önyargı ile hareket ettiği için de, yanlışından yanlışlığa düşüyor.

Yazımlarına takıldığı beş sözcük var.

1. Bunlardan biri, **lal** sözcüğüdür, Ruhsatı'nın bir destanında geçmektedir. İlk bu sözcüğün içinde bulunduğu dörtlüğü görelim :

Yetmiş beşte söyler söyler usanmaz
Sekseninde her ne etse utanmaz
Seksen beşte yatar gayrı uyanmaz
Ne söylersen haber vermez lal gibi

Sakaoğlu, **lal** sözcüğünün **lâl** biçiminde yazılması gerekeceğini öne sürüyor, tanık olarak da **Yeni İmlâ Kılavuzu**'nu gösteriyor.

Yeni İmlâ Kılavuzu'nun hangi ilkelere göre hazırlandığını bilmediği için, böyle bir vargıya ulaşmış. **Yeni İmlâ Kılavuzu**'nu düzenleyen yarkurul üyelerinden birisi olarak kendisine hatırlatalım ki, **Kılavuz**'a, bölge ağızlarında kullanılıp da genel kültür diline geçmemiş sözcükler alınmamıştır : **Kılavuz**'da gördüğümüz **lâl** biçimi, Farsça aslına göredir. Oysa bu sözcük, bölge ağızlarında **lal**'a dönüşür (7). Çünkü, Türkçede ne uzun hece, ne de I ünsüzünün ince okunması vardır. Bu bakımdan, metindeki **lal** yazımı doğrudur, yanlış kendisidir.

(6) Arapça **İmlâ** sözcüğü, yazım'la karşılaşmıştır. **Kılavuz**'un yeni baskısı bu adla çıkacaktır.

(7) Bkz. a) Dr. Phil. A. Caferoğlu, **Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar I** — Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları, İstanbul, 1942, s 265 **lal** maddesi. b) Ömer Asım Aksoy, **Gaziantep Ağzı**, c. III, İstanbul, 1946, s. 467, **lal** maddesi.

Ankara Dolaylarından Derlemeler ve Türküler :

Afşar Folklorundan Seçmeler

Yazan : Enver Aydın KOLUKISA

Afşarların düğünlerinde, bayanların kolkola halay çekerken söyledikleri türküler ilginçtir. Erkeklerin dışarıda oynadıkları sin sin ve tura gibi oyunları bastırabilecek derecede kaliteli ve hareketli olduğunu söyleyebiliriz.

Bayanların halaylarıyla türkülerini birbirine sinmiştir. Türküsüz halay, halaysız türkü imkânsız gibidir. Hatta halaylarına bir canlılık katmak istediklerinde, türkülerinde de benzer değişikliği yapmak ihtiyacını duyarlar.

Aşağıdaki türküde de böyle bir canlılık sezmiyor muyuz?

Karşı karşı hanımız
Hey develer develer
Karşıda harmanımız
Aynalı pencereler
Sen ordan gel ben burdan
Hey develer develer
Çatlasın düşmanımız
Aynalı pencereler
Devenin hircuna gel
Hey develer develer

2. Kitabımızda, dörtlüklerle kurulu türkü örneğinin ilk kitabı şöyledir :

Bahar olup yaz ayları gelince
Türlü çiçekleri bitti silanın
Lâle ile sümbül boyun eğince
Sarı bülbülleri öttü silanın (s. 109)

Sakaoğlu, **eğince**'nin **eyince** biçiminde olmasını öneriyor. Nedeni de, «Mahalli söyleyiş» e daha uygun düşmesi imiş!

Hangi yanlışını düzeltmeli bilmem ki?

a) Türkçede **eymek** diye bir eylem yoktur.

b) «Mahalli söyleyiş»e uygunluk söz konusu ise, o zaman, önerisinin tam tersine, **eyince** değil, **eğince** biçiminde yazmak gerekir. Çünkü, bölge ağızlarında **ğ**'ler, genellikle, **g**'e çevrildiğinden, halk **eğlenmek** bile demez, **eğlenmek** der.

Odanın burcuna gel
Aynalı pencereler
Zengine heves etme
Hey develer develer
Yigidin gencine gel
Aynalı pencereler
Değirmen üstü çiçek
Hey develer develer
Orak getir gül biçek
Aynalı pencereler
Biz buralı değiliz
Hey develer develer
Gölük getirin göçek
Aynalı pencereler
Değirmenin oluşu
Hey develer develer
Kavaktandır kavaktan
Aynalı pencereler
Ergen kızın memesi
Hey develer develer
Kaymaktır kaymaktan
Aynalı pencereler.

3. Sakaoğlu'nun kanısınca, «asil kaynağa bağlı» kalmadığımızdan, **gurbet elde**'yi **gurbet ilde** yazmak doğru sayılmazmış.

Bakalım öyle mi? Böyle bir varsayımı öne sürerken, kaynaklara şöyle bir göz atması çok yararlı olurdu kendisi için.

Anadolu Türk halk şiirinde biçim yönünden **türkü**'nün ilk örneği sayılan bir parça vardır, Öksüz Dede'nindir. Hatta bunu kitabımıza almadığımızdan ötürü de yazar yakınmıştı. İşte o türkünün kavuştakları şöyledir :

*Biz şu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli (8)*

Demek, Fuat Köprülü de «hata»mıza ortak olmuş el'i il yapmış!

Doğrusu şu ki, özel bir çevriyazı

(8) Prof. Dr. M. Fuat Köprülü, *Türk Sazşairleri II*, İstanbul, 1940, s. 37 - 38.

düzeni uygulamadıkça, başındaki ünlü-
sü *e* ile *i* arası bir ses veren *el* sözcüğü
iki biçimde de yazılabilir. İkisi de doğ-
rudur. Biz, *gurbet il* biçimini yeğlemi-
ştik, o kadar.

4. Eskilerin bir sözü vardır : «Lü-
gatte pehlivanlık olmaz.» derler. Bir
sözcüğün aslı bilinmez, tümcedeki gö-
revi ve anlamı dikkate alınmaz, hele
biraz da acele edilirse, bir çıkmaza gi-
rilir, «doğru»lar «yanlış»a yöneltilir.

Sakaoğlu, böyle bir davranışın az
bulunur örneğini vermiştir.

İkinci ve üçüncü maddelerde sözü
geçen türkünün son dördünlüğünü aşağı-
ya alıyoruz :

*Gurbet ilde kimse yoktur ağlaya
Dertli yoktur benim gönlüm eğleye
Ala karlı mor sümbüllü yaylaya
Güzelleri sökün etti sılanın (s. 110)*

Sakaoğlu, bu dördünlüğün ikinci di-
zesinde geçen *eğleye*'nin *eyleye* olması
kanısında. Böyle bir yargıya giderken,
dilbilgisinin verilerini bilmek, sözcü-
ğün metinde ne anlama geldiğine dik-
kat etmek, sonra da bir sözlüğe bak-
mak en çıkar yoldur. Sakaoğlu ise bö-
yle bir tutumu yersiz bulmuş olacak ki,
öteki maddelerde olduğu gibi burada da
varsayımlarını «gerçek» diye ortaya
sürmekle yetinmiş, ötesine gitmemiş.

Türkçede bir *eğlemek*, bir de *eyle-
mek* sözcüğü vardır. Birincisi, tek ba-
şına kullanılabilen bir eylemdir; ikinci-
si ise bir *yardımcı eylem*'dir. Yardımcı
eylemler, öteki eylemlere benzemezler;
tek başlarına değil, ancak kendinden
önce ad soylu bir sözcükle birlikte kul-
lanılabilirler : *Yardım eylemek, hizmet
eylemek* (9).

Bu durumda,

Dertli yoktur benim gönlüm eğleye

dizesinin sonundaki sözcüğü *eyleye*'ye
çevirirsek, dizeyi nasıl anlamlandırabi-
leceğiz?

Görülüyor ki, Sakaoğlu, dilbilgisi-
nin verileriyle *eğlemek* ve *eylemek* söz-
cüklerinin anlam ve yazım özelliklerini
gözden kaçırmış, bu yüzden de yanıl-
mıştır. Kısacası, *eğlemek* ve *eylemek*
sözcükleri asla birbirlerinin yerini tu-
tamazlar, yazımları da bundan ötürü
asla değiştirilemez.

5. Sakaoğlu, «imlâ bahsini, dergi-
de ve kitapta değişik şekillerde yazıl-
mış bir kelime» ile bitiriyor. Celâli'nin
bir destanında geçen ve «Tanrı» anla-
mında olan *Yaradan* sözcüğü özel sayı-
da büyük harfle, kitapta ise küçük
harfle dizilmiş. Demek ister ki, kitap-
taki de büyük harfle başlamalı idi.

Apaçık bir dizgi yanlışını bir «so-
run» haline getiren yazarın bu anlayı-
şını, kendi deyimiyle, «Bilmem nasıl
karşılmalıdır.» Merak etmesinler, ikin-
ci baskıya giderken, kendisinin görme-
diği *başka dizgi yanlışlarını* da *elden
geldiğince* düzeltmeye çalışacağız.

Yaptığımız açıklamalarla, Sakaoğ-
lu'nun eleştirilerindeki tutarsızlığı, öz-
nelligi, çelişmeleri ve tek yanlışlığı ye-
terince aydınlattığımızı sanıyoruz. Ki-
tabımızı eleştirdiği için değil, gerçek-
lerden uzak düştüğü, iyice araştırma
yapmadan varsayımlarını ve saplantı-
larını dile getirdiği için davranışını
olumsuz bulduk. Düşüncelerini, daha
olgun bir düzen içinde ve karşısındaki-

(9) Bu konu için bkz. Hikmet Diz-
daroğlu, *Türkçede Füller*, Ankara, 1963,
s. 33 - 35. TDK yayını.

ne saygı duyan bir tutumda pekâlâ be-
lirtebilirdi.

İmdi, bu denli eksik gedik arayan
bir kişinin, en azından, yazdıklarını bir
kez gözden geçirip, acaba sürdüğüm
yerler var mıdır, diye kendisini denet-
lemesi gerekmez miydi? Bir başka de-
yimle, «Dimyat'a piring almaya gider-
ken evdeki bulgurdan olmak» hiç aklı-
na gelmedi mi? Sanatın güç, ama eleş-
tirinin de öyle kolay bir iş olmadığını
hatırlatmak amacıyla, Atatürk Üniver-
sitesinde Türk Dili ve Edebiyatı okutan
bir asistanın, sadece anlatımındaki bo-
zukluklara ilişkin birkaç örnek vermek-
le yetineceğiz.

1. Eleştirisinin ilk paragrafı, şu
tümce ile başlıyor :

«Hikmet Dizdaroğlu, (.....) uzun
ve emek mahsulü araştırmasını daha
sonra kitap haline *getirerek* daha fay-
dalı bir hale *getirmiştir.*»

Bu tümce, dilbilgisi kurallarına gö-
re bozuktur; «*getirerek... getirmiştir.*»
biçiminde bir tümce kalıbı yoktur Türk-
çede.

Üstelik, bu bozukluğu katmerlen-
diren bir uygulama daha vardır, ardın-
dan gelen tümcenin yüklemi de aynı ey-
lemdir : «Bu sahada daha önce yazılan
eserlerin bir hayli eski olmaları, böyle
bir eseri ihtiyaç duyulur hale *getirmiş-
tir.*»

Art arda gelen tümcelerin aynı ey-
lemlerle bitiş bir yazılı anlatım kusuru
değil midir?

2. Şu tümce de bozuk ve yanlıştır :

«Bir yanlış tesbiti düzeltmek yeri-
ne ona ayrı bir dal gözü ile bakmak ko-
nuyu içinden çıkılmaz dallanıp budak-
lanmalara sebebiyet vermektan başka
bir işe yaramayacağı kanaatindeyiz.»

Anlayan beri gelsin! Çünkü tümce
bozuk olunca, düşünce doğruluğu kal-
maz ortada.

3. «Dörtlülüklerden kurulu, dördün-
cü dizeleri kavuşak olan türküler» (...)
ile «Bentleri üçlük, kavuştağı tek dizeli
türküler» (...) *karşılaşıldığı* zaman *bir-
birinden ayırt edilemeyecek kadar ben-
zerdir.*»

Bu tümcede birbiri üstüne binmiş
iki yanlış bulunmaktadır :

a. Tümcedeki «*karşılaşıldığı*» söz-
cüğü, «*karşılaştırıldığı*» olacaktır.

b. Bu düzeltme yapılsa bile, tümce
yine anlamsızdır. Çünkü Türkçede «bir-
birinden ayırt edilemeyecek kadar ben-
zerdir.» biçiminde ne bir deyim, ne bir
tümce çeşidi vardır.

4. Bir yanlış tümce daha :

«Böyle, aralarında hiç bir fark ol-
mayan iki türkünün indî *görünüşlerle*
iki ayrı dala sokmak hiç de doğru de-
ğildir.»

Tümcedeki «indî görünüşler» tam-
laması yanlıştır, doğrusu «indî *görü-
şler*»dir.

Hiç bir yapıt noksansız değildir,
Şinasi'nin deyişiyle : «Bir eserin ki sâ-
nii insan ola, mümkün müdür ki onda
noksan olmaya.» Bizim incelememizde
de eksikler, hatta yanlışlar bulunabilir.
Ama bunu bildirmenin bir yolu, yorda-
mı vardır. Sakaoğlu, işte bu noktada
çizgiyi aşmış, bilimsel yöntemle bağlı
kalmayarak «indî görüşler ve önyargı-
larla ters bir doğrultuya yönelmiştir.

Eleştiriciden, ilkin, kendini eleştir-
mesi, denetlemesi, özellikle anlatımında
doğruluk, düzgünlük ve açıklık basa-
mağına ulaşması beklenir. Bu yapılmadı
mı, eleştirici, *eleştirilen* durumuna dü-
ser.

Taki ve Süsler :

Eğin'de Başlık ve Baş Süsleri

Yazan : Mehmet Hilmi GÜR

Yüzyıllardan beri gelişerek son şeklini almış bulunan Eğin baş giyim süsü ve giysisini tepelik ve fes olarak ikiye ayırabiliriz.

Tepelik daha ziyade son yüzyılın giysisidir. Genç kadınların günün gişinatına uymak isteyenleri ile evlenme çağında veya bu çağa yakın olanları tarafından giyilir.

Altınli fesi evlenme çağına yakın genç kızlar giymeye başlar. Bir ömür boyu farklı süslerle giyilir.

Bir başta taşınan altınların değeri, baş sahibinin malî kudretine göre elli altından başlayarak, yüz veya daha yüksek sayılara varabilir. Bu altınların diziliş, dikiliş ve yerlerine göre aldıkları adları vardır.

Bunları aşağıdan yukarı sıralayalım. Tam alnın üstüne dizilmiş iki sıra, çaçunlukla fındık altını olur. Beherinin altın değeri, altın hıranın onda biridir. Ortadaki yarım daireler inci ve incinin «Göl»üdür. Bu gölün ortasında irice bir zümrüt veya yakut bulunur. Bu gölün iki tarafı, dizili altınların boyunca zikzaklı şekilde sıralı inci şeridi ile süslenir. Bu iki sıra altına «Alınlık (Alnik)» denir.

Fesin üst kenarına iki santim kalana kadar dört sıra dizili altın topluluğuna «Hilâl» denir.

Bu altınlar çoğunlukla otuzluk ve kırkılık olarak seçilir. İnci gölünün altından geçibaren yukarı doğru ve tam alın ortasına gelecek biçimdeki altınlar gölün altındaki Mahmudiyeden seksenlik, altmışlık ve kırkığa doğru ufalarak yükselir.

Altın sıralarının kulak üstü hizasında üçken veya armudi, üstü kıymetli taşlarla süslü, etrafı yine yirmilik ve onluk altınlarla bezenmiş pilakaya «Tenzif» denir.

Tenzifin kulak hizasında alınlıktan aşağı doğru dizili, kulakları örterek süsleyen üç «dört sıra altına da «Kulaklık (kulik)» denir.

Kulaklığın önünden arkaya doğru, yarım daire şeklinde sallandırılmış altın dizili iki zincir sırasına «Askı» ve yine askının iki ön ucunda sarkıtılmış uçlarına da (yukarı doğru altın sıralanmış ipek kaytanlı şeride) «Zilif» adı verilir. Bu tirtip, başın üzerindeki altınların kıymeti azalsın veya çoğalsın değişmez.

Kadın başı olacak fesin tepesi imalci tarafından sırma ile işletildikten sonra satışı çıkarılır. Fes kalıplanacağı zaman kitle ile sertleştirilerek kalıplanır. Yukarıda saydığımız altınlar, yerli yerine konarak tanzim edilir. Baştarafı yassı olan ve boyu 40-75 santim uzunluğundaki ipek ve sırma, işlemeli püskül fesin ibiğine bağlanır. Tenziflerin alt kısmından geçirilir. Başlığın emniyetini sağlayacak kaytan da eklenince giyilecek duruma gelmiş olur.

Baş altınlanması her kadın tarafından yapılamaz. Bugünün yevmiyeye giden kadın terzileri gibi bu baş düzeninin de ustaları olurdu. Altınlar, kaytanlar, fes ve teferuatı hazırlar. Usta gelir. Komşulardan eli bu işe yakın olanlar, gelinler, kızlar toplanarak elâ gözllüler, mayalar, dut ağacı, hophopnanay, bana bir yar olsun, bahçeye indim ki ve kızardı kayalar gibi gelin türküleri söylenerek eğlenilir, yenilir, içilirdi. Baş ta bu esnada yapılırdı.

Başın üstüne günlük yazmadan başlanarak duvak, pullu, kırp, kozalı, saçaklı, şemseli, oyalı yazmalar örtünülerek, baş giyimi ve süslenmesi son şeklini alır.

Eğinli, kozalı yazmalı getine şöyle seslenir :

Aşağıdan gelir kozalı gelin,
Topla ziliflerin toz olur gelin.
Kaldırsam gözümü baksam yüzüne,
İller arif olmuş söz olur gelin.

Aynı Olayları :

Cahit Öztelli Milli Folklor Enstitüsü'nden Ayrıldı

Yazan : İhsan HİNÇER

1966 yılı Haziran ayında kurulan Milli Folklor Enstitüsü'ne müdür olarak atanan Cahit Öztelli, Mayıs 1970 de bu görevinden ayrılmıştır.

İstanbul'da yapılan «3. İikokullar Arası Folklor Şenliği»ne Jüri üyesi olarak katılan Cahit Öztelli ile bir görüşme yaptık. Bu konuşmayı aşağıda sunuyoruz.

— Sayın Cahit Öztelli, «Milli Folklor Enstitüsü'nün kurucusu olarak bugüne kadar yaptığınız işleri kısaca anlatır mısınız?

— İlk iş olarak Enstitüde bir kitaplık kurma işini ele aldım. Ayrılmaya kadar üzerinde ısrarla çalışarak Türkiye'de ve hatta dünyada Türk Folkloru hakkında en geniş kitaplığı kurdum. Böylece folklor konusunda yayınlanan eserlerin % 90 ını bir araya getirerek folklorcuların istifadesine sunmuş oldum.

— Kitaplık hakkında söyleyeceğiniz bir husus var mıdır?

— Ayrıca kendi kitaplığında mevcut üç yüze yakın eseri de bu kitaplığa koydum. Zira bunları piyasada bulmaya imkân yoktur. Kitaplığın zenginliği hakkında bir fikir vermek üzere yalnız saz şairleri bölümüne konulan ikiyüz küsur kitabın bir araya getirildiğini belirtmeliyim. Enstitü'nün birinci derecede bilim-

sel çalışmaları onun varlığı ile gerçek kişiliğini ortaya koyacaktır. Birçok kimse bu yönü bilmediğinden bu ısrarı anlamayamaz.

— Bilhassa derlemelere de büyük değer verdiğinizi biliyoruz. Bu konuda da bizi aydınlatır mısınız?

— Enstitü'nün kuruluşunun ilk aylarında Türkiye çapında bir derlemeye giriştim. Bunun için bir genelge ile bütün vatandaşları, özellikle öğretmenleri derleme işinde yardıma çağır-dım. Kısa zamanda 1500 gönüllü yardımcı derleyici baş vurdu. Bugüne kadar on bine yakın madde gönderildi. Bunlarla sayısı yüzbinleri bulacak folklor arşivimizin temeli atılmış oldu. Şimdiye kadar yazılı olarak bu çapta bir derleme çalışması memleketimizde yapılmamıştır.

— Bu gönüllülerle yapılan derlemelerden başka bir Enstitü çalışmanız oldu mu?

— Amatör derlemelerden ayrı olarak uzman kişilere beş bölgede derleme ve tarama yaptırıldı.

— Bu derleme ve taramalar sırasında derlemecilere ışık tutacak ve rehber olacak yapımlarda bulundunuz mu?

— Her derleme konusunda, derlemecilerimiz, dikkat edilecek hususlara dair anket ve metodlar gönderildi. Bunlar derlemecilere yol göstermiş ve derlemelerin daha bilimsel olmasını temin etmiştir.

— Enstitü'nün bibliyografya, atlas ve kitap yayını olmuş mudur?

— Bu konuda ilk çalışmalarımızı bibliyografya teşkil etti. Çünkü bugüne kadar Türkiye'de elli yıldan beri bibliyografya çalışması hemen hiç denecek kadar az ve basit olmuştur. Bunun için Halk Musikisi, Halk Şairleri, Halk Gelenekleri bibliyografyaları basıma hazır duruma getirildi. Bunlardan «Açıklamalı Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası» bastırıldı. Ötekiler basım sırası beklemektedir. Bunlardan başka şu kitaplar da Enstitümüz'ce hazır-

Avni Özbenli

MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE GETİRİLDİ

Millî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden Avni Özbenli Mayıs 1970 de Millî Folklor Enstitüsü Müdürlüğüne atanmıştır.

Yeni Millî Folklor Enstitüsü Müdürü Özbenli, İstanbul Radyosu'nun çalışmaya başladığı yıllarda Halk Musikisi bölümünün yöneticiliğini de yapmış, daha sonra Millî Eğitim Bakanlığı'na geçerek Atatürk İlköğretmen Okulu Müdürü olarak hizmette bulunmuş, ihtisas için Amerika'ya gönderilmişti.

Başarılı bir eğitimci olan Avni Özbenli'ye yeni görevinde de başarılar dileriz.
T.F.A.

latılarak bastırılmıştır: «Türk Halk Bilmegeleri», «Türk Folklor ve Etnografya Kılavuzu» Türküler, I, (Eskişehir Bölgesi), «Türk Halk Oyunları Diya Pozitif Açıklamaları, I ve II (Balıkesir, Burdur, Silifke, Ağrı, Akçaabat, Bayburt, Muş)».

— Basıma hazırlanan başka eserler var mıdır?

— Bunların bir kısmından yukarıda bahsetmiştim. Basıma hazır olan «Türk Halk Oyunları Diya Pozitif Açıklamaları, III, IV, V, VI, VII ve VIII» ile Evliya Çelebi'nin I. II. ciltleri taranılarak folklorla ilgili bölümler daktilo edilmiştir. Basıma hazırdır. Bunlardan başka büyük folklorcu merhum Mahmut R. Gazimihal'in bütün ömrünü vererek her bakımdan yetki ile hazırladığı «Yurt Halk Oyunları Kataloğu» nu basılmak üzere varisinden satın aldık. Bu eser de basıma hazır haldedir. Bu eser on üç defter olup 3600 sayfadır. Notalı, oyun tarifli, tarihçeli ve her oyunun adlarının etimolojisi yapılmış olarak hazırlanmıştır. Bundan başka merhum müzikologumuzun «Türk Depgi Çalgıları», «Türk Ötgi Çalgıları» ile «Kopuz» hakkında da basıma hazır olarak bıraktığı eserleri de bastırılmak ve satın alınmak üzere varisiyle anlaşmaya varılmıştır. Bu eserler Adnan Saygun'dadır. Varisi tarafından Millî Folklor Enstitüsü'ne teslim olunması bir mektupla kendisine bildirildiği gibi, bu husus Enstitümüzde de yazılmıştır. Bütün bunlardan ayrı ve değişik bölgelerimize ait 300 kadar masal da bir kitap halinde yayımlanmak üzere tape edilmiştir.

— Bunlardan gayri çalışmalarınızı bilimsel yönden hangi yol ve çalışmalara kanalize ettiniz?

— Amerika, Fransa ve Romanya'nın bilimsel Türkoloji çalışmaları yapan üniversite ve enstitüleriyle işbirliği kurulmuştur. Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatı ile işbirliği yapılarak bilimsel çalışmalara geniş imkân sağlayacak enstitü binasının yapımı için gerekli tahsisat ayrılmıştır. Yine Enstitümüzün çalışmaları ve temaslar sonucunda Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine ve Eğitim Enstitülerine Halk Edebiyatı ve Folklor Dersleri konulmuş, lise ve dengi okullarla ilkokullarda Folklor Ko'ları kurulması sağlanmıştır.

— Bu çalışmalarınızdan başka, gönüllü derleyicilerinizle uzmanların folklor derlemelerini kolaylaştırmak için ne gibi araçlar temin edilmiştir?

— Enstitü'nün ileride uzman kadrosunun geliştirileceği düşüncüyle film çekme ve gösterme makineleri, teypler, projeksiyon araçları satın alınmıştır. Şurasını da söyleyeyim ki, dört yıl içinde yalnız 1969 ve 1970 Genel Bütçesinde Enstitümüz yer alabilmiştir. İlk yıllar bütçe dışı kaldığı için, diğer daire ödenekleriyle çalışmalarımızı sürdürürebildik.

— Derlemecilerle direkt başka temaslarınız olmuş mudur?

— Yurdumuzda amatörler dışında daha bilimsel derleme yapabilecek elemanları yetiştirmek üzere biri Ankara'da, biri de İstanbul'da iki folklor kursu yapılmıştır. Bu kurslar çok büyük ilgi ile karşılanmıştır.

— Bu arada en fazla ilgi çeken halk danslarımız konusunda çalışmalarınız oldu mu?

— Evet. İkiyüzdenden çok halk dansı bölgelerinde filme sesli olarak alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Film Merkezi tarafından çoğaltılarak Millî Eğitim Müdürlükleri eliyle bütün okullarda gösterilmektedir. Ayrıca halk kıyafetleri renkli diyalor halinde tesbit edilmiştir. Fakat bunlarla iş bitmemektedir. Çalışmaların devam edeceği tabiidir.

— Bundan sonraki çalışmalarınız hangi yönde olacaktır?

— Uzun yıllardan beri üzerinde çalışmakta olduğum konuları tasnif ederek şahsan bastıracağım. Bunlar başta saz şairleri ve halk şiri olmak üzere orijinal halk gelenekleri, masallar, türküler olacaktır. Esasen Fakülteyi bitiren bitirme tezim de doğumla ilgili gelenekler üzerine idi. Çok kişi benim çalışmalarımın sadece saz şairleri üzerine olduğunu sanır. Bunlar yayınları takip etmeyen kişilerdir. Şimdi en geniş çalışmamı bu yıl öğretim görevlisi olarak ders vermeye başladığım Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Bölümündeki Halk Edebiyatı ve Folklor dersleri üzerine teksif edeceğim. Bugüne kadar üniversitelerimizde ihmal edilen bu dersler yoluyla uzman gençlerin yetişmesini sağlamaya gayret edeceğim. Nitekim bu konuda uzman yetiştirmek üzere bu yıl Millî Folklor Enstitüsü adına fakülte mezunu bir genç Fransa'ya gönderilmiştir. Şunu belirtiyim ki, Millî Folklor Enstitüsü ile bilimsel ilişkilerimi devam ettireceğim tabiidir. Bundan sonraki Enstitü çalışmalarını daha da geliştirecektir. Esasen yeni Enstitü Müdürü arkadaşımız Avni Özbenli dirayetli bir idareci ve Halk Musikisi alanında ihtisası olan bir değerdir.

Halk Hekimliği :

Malatya'da Sülük ile Tedavi

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

(Derleme yılı: 1969. Derlenen Yer: Yeşilyurt, Gündüzbey. Anlatılanlar : Emin Şenoğlu. Yaş 81, okur yazar. Mahmut Şenoğlu, Yaş : 76, okur yazar. Mahmut Erden, yaş : 63, okur yazar. Fatma Berber, yaş 77, okuma yazması yok)..

İlkbaharın ortalarında ve sonbaharın ilk aylarında Malatya şehri ile köylerinde, ellerinde ıslak torbalar taşıyan kimseler: «Sülük var.. sülük...» diye bağırıp dururlar.

Bu, tatlı sularda yaşayan ince uzun vücutlu, 45 Cm. boyundaki hayvanlar ne işe yararlar? Eskiden sağlık bakımından bir insandan kan almak gerekince sülükten faydalandığı bilinmektedir. Bugün de Anadolu'nun bazı bölgelerinde sülük ile tedaviye devam edilmektedir. Malatya bu bölgelerden biridir.

Adları ile yaşları baş tarafa bildirilen dört kişiden edinilen bilgiye göre sülük hakkında kaleme alınan yazının sonunda ayrıca bu kişilerin sülüğe dair düşünceleri de eklenmiştir. Bu suretle 20. Asırda halâ sülük ile tedaviye devam etme sebepleri de bir bakıma açıklık kazanmış olacaktır.

TEDAVİYE HAZIRLIK :

Sülüğü bugün yaşları daha çok 60 in üzerinde bulunan erkek ve kadınlardan kullananlar vardır. Sülüğüden yeteri kadar (Bir kişi için 5-10 adet) sülük alınır. Su dolu bir şişeye bırakılır. Şişenin ağzına bez kapatılıp bağlanır. Şişe güneşsiz, serin bir yere konur. Suyu 2-3 günde bir değiştirilir. Mevsim ilkbahar ise kiraza ben düşmeden (1), sonbahar ise şeftali alacasında (2) tedaviye geçilir.

TEDAVİ :

Tüm vücuttaki ağrılarda; baş, göz, sırt, kol, bacak, ayak ağrılarında sülük kullanılır. Sülük, baş ağrılarında boyuna, göz ağrısında kullakların başa bitişik kısmına, bel, sırt ve kol ağrılarında omuz başlarına, mayasilda kabak etlere (Makada), bacak ve ayaklardaki ağrılarda bacaklarla ayakların etli kısımlarına bırakılır. İstenilen yere konacak sülük şişeden usulca çıkarılır. Bir çay bardağı veya fincan içerisine bırakılır. Fincan baş aşağı olmak üzere deriye kapatılır. Az sonra arı sokmasını andıran bir acı hissedilir. O zaman sülüğün deriye tutunduğu anlaşılır. Vücutunun iki yanında ki çekmenlerle tutunan sülük küçük dişleriyle deriyi delip kan emmeye başlar. Ağzından çıkardığı bir salgı vücuduna yapıştığı kimsenin kanını pıhtılaştırır. Tedavinin en önemli yönü-

nü bu husus teşkil etse gerekir. Kan eme eme şişen bir sülük tutunduğu yerden kendiliğinden ayrılır. İşi biten sülük yerde veya bir kap içinde bulunan kül içine bırakılır. Bir süre sonra da ölüp gider. Bazıları işi biten bu sülükleri temiz suyla sık sık yıkayarak yeniden canlılığa kavuşturup satarlarmış. Fakat böyle bir iş halk arasında «Haram» sayılmaktadır.

TEDAVİDEN SONRA :

Sülüklerin emmesiyle bir hayli kan kaybeden kimse vücudunda bir hafiflik duymaya başlar. Sülüklerin ısırıldığı yerlere kırmızı biber ile zeytinyağı karışımı bir melhem sürülür. Ayrıca haşlanmış ebeğimeci bağlanır. Hastaya yağlı, şekerli yemekler yedirilir. Şekerli su, pekmez şerbeti içirilir.

ANLATANLARIN SÜLÜK HAKKINDA ÖZEL DÜŞÜNCELERİ :

Emin Şenoğlu : «Sülükte şifa vardır. Yalnız kansız olanlara yaramaz. Sülük Eyüp Peygamber devrindenberi kullanılmaktadır. Kıyama kadar da kullanılacaktır. Bunun getirdiği tedaviye eş bir ilaç yoktur. Çünkü kanda ne kadar pislik varsa hepsini emip dışarı çıkarır. Yalnız sülük kullanan kimse mevsimi gelince mutlaka yeteri kadar sülük alıp kullanmalıdır. Vücut alıştığında aksini yaparsa ağrı ve sızısı artar, gözleri çatallaşır. Bizim buraya sülük Kayseri tarafında bulunan bir kuyudan alınıp getirilir. Bu kuyudaki sülüklerin şifası çoktur. Bizim Pütürge'de de bir kuyuda sülük varsa da onların ağızlarında şifa bulunmuyor.»

Mahmut Şenoğlu : «Sülük çok değerli bir hayvandır. Ben berber olduğum için onun şifasını çok görmüşümdür. Sülük insandan emdiği kanın kirlisini kendisinde bırakıp temizini insan vücuduna verir. Bu pis kanı taşıdığı için de ölüp gider. O mübarek bir hayvandır.»

Mahmut Erden : «Sülük iyi bir hayvandır. Evvelce gözü çatal çatal olup başı dönen kimselerin hastalıklarına sülük çok iyi gelirdi. Bu hastalığa şimdi «Tansiyon» diyorlar Kanın pisliğini çeker.»

Fatma Berber : «Ben sülükten çok fayda gördüm. Şimdi yaşım ilerlediği için kullanmıyorum. Ama ağrım sızım arttı doğrusu. Şifalı hayvan.»

- (1) Kiraza ben düşmeden : Kirazlar olmadan.
- (2) Şeftali alacası : Şeftaliler yeni olduğu zaman.

Tokat Atasözleri ve Tâbirleri

Derleyen : Saim SAKAOĞLU

ATASÖZLERİ

- 1 — Akriba idik akrep olduk biz bize,
Ayrı düştük bakmaz olduk yüz yüze.
- 2 — Anası ne ise danası da o olur.
- 3 — Arsız neden arlanır,
Çul kesede sallanır.
- 4 — Arslanla gezen taşta,
Kurtla gezen leşe konar.
- 5 — Arslan postunda,
Gönül dostunda.
- 6 — Arpa, unun yoksa, tatlı dilin de mi yok!
- 7 — Aşağı baksam yüzüm,
Yukarı baksam gözüm.
- 8 — Avradı ar zapteder, er zaptetmez
- 9 — Avradı eri saklar,
Beyni deri saklar.
- 10 — Avrat mahi,
Kapı mandalı.
- 11 — Ayrılan budur,
Dupduru sudur,
Yersen de budur,
Yemesen de budur.
- 12 — Bereket içeri,
Kara böcük dışarı.
- 13 — Bey paşa olur, paşa kızgın bir maşa olur,
kendisini tutan eli yakar.
- 14 — Bildir öldü bir eşek,
Gelin, bu yıl ağlaşak.
- 15 — Bi helebi bez,
Örtü döseğe yüz.
- 16 — Büyüğünü bilmeyen Allah'ını bilmez.
- 17 — Çalşanlar geri kalmaz.
- 18 — Çapıtta çihil.
Duvar da sokulu.
- 19 — Çobana verme kızı,
Ya koyun güttürür ya kuzu.
- 20 — Çocuk seversen beşikte,
Koca seversen dösekte.
- 21 — Çuha giymedim ki kenarını bileyim.
- 22 — Dabağ beğendiği postu yere vurmuş.
- 23 — Domuz derisinden post omlaz,
Eski düşmandan dost olmaz.
- 24 — Dört kiblenin dördü de haklır, ne tarafa
durursan dur.
- 25 — Enil geydiğini, gönül yediğini ister.
- 26 — Etme kulum,
Bir gün bulun.

- 27 — Eşeği seslerler toya,
Ya oduna, ya suya.
- 28 — Garanlık gece kerti göz.
Tarla bozan eşek boz.
- 29 — Herkeşin kazanı örtük gaynar,
Et mi gaynar, dert mi gaynar.
- 30 — Her akıl bir olsa bağ duvarı neylesin.
- 31 — İlk göç nereye giderse son göç de oraya
gider.
- 32 — İnsan refiğinden azar.
- 33 — İş'eyen demir pas tutmaz.
- 34 — Kara kazanın yanında durana is bulaşır.
- 35 — Karda gez, izini belli etme!
- 36 — Öge öge öküz ettiler,
Boynuzunu dokuz ettiler.
- 37 — Öveye etme. özünde bulursun.
Geline etme kızında bulursun.
- 38 — Para buçuktan, öküz bicikten olur.
- 39 — Sakın insafı terketme makamı handır,
Gelen gider, giden gelmez iki kapılı handır.
- 40 — Sakla beni altın gibi,
Göstereyim hatun gibi.
- 41 — Sabırla dut yaprağı atlas, koruk helva olur.
- 42 — Su aktığı yere göre akar.
- 43 — Toydan sonra mağara,
Hoş geldin Bayram Ağa.
- 44 — Toy düğündür,
O da bi gündür.
- 45 — Yazın cücüğünü güzün soyarlar.
- 46 — Yiğidin alını yere gelmez.
- 47 — Yumurtayı pişirdim,
Sarsını düşürdüm.

TÂBİRLER :

- 48 — Ektim nohut, biçtim nohut; gözü kör ola-
sıca Tokat'a vardın da leblebi mi oldun.
- 49 — Köyler içinde Murat.
Şehirler içinde Tokat.
- 50 — Paran var ise Tokat,
Yoksa içine bir kürek b.k at...

SÖZLÜK :

Bıldır : Geçen yıl. Bi : Bir. Bicik : Meme
Cücük : Civev. Çihil : Çıkarılmış. Enil : Üst-
baş, elbise. Helebi : Bir uzunluk ölçüsü. Her-
keş : Herkes. Hozan : Ekini biçilmiş arazi kal-
mış tarla. Karaböcük : Karafatma.

Demirözü Bucağı Mani ve Bilmeceleri

Derleyen : Hasan Tahsin YAZAR

- 1
Arabam teker meker
İçinde halka şeker
Kızların günahını
Delikanlılar çeker
- 2
Arpalar meni meni
Arpa buğdanın deni
Kaynanam verem etti
Hem seni hem de beni
- 3
Asmadan salıncağım
Çıkıp sallanacağım
Görmüşüm rüyasını
Yârdan ayrılacağım
- 4
Ay doğar ayan beyan
Düşüm yollara yayan
Kederle yoldaş ettin
Nedir meramin oğlan
- 5
Ay doğar çini çini
Görüm ağzın içini
Giydiğin elbisenin
Kiloş olsun biçimi
- 6
Bahçede gül fidanı
Biraz eğil bu yanı
Alayım senden bir gül
Yine eğil o yanı
- 7
Bahçeye indim güle
Yâr gelir güle güle
O yâr benden vaz geçti
El oldum düştüm dile
- 8
Bu dağlar meşe dağlar
Çiçeği teze dağlar
Tutaydım yâr elinden
Gezeyidim o dağlar
- 9
Bu dağlar ulu dağlar
Eteği sulu dağlar
Herkes yâr ile gezer
Yüreğim kara bağlar
- 10
Çayıra serdim postu
Şu gelen kimin dostu
Gören maşallah desin
Kimin var böyle dostu
- 11
Değirmen boş dolanır
Suyu sarhoş dolanır
Yârdan bir kuşak gelmiş
Belime beş dolanır
- 12
Değirmen üstü çiçek
Orak getir gel biçek
Ben yarımı tanırım
Orta boylu mor çiçek
- 13
Fırın üstünde fırın
Evliler geri durun
Mahlenin beyi gelmiş
Altın sandalye kurun
- 14
Fırın üstünde kürek
Gine ah erti yürek
Her derde dayanırdım
Buna da dayan yürek
- 15
Gidin bulutlar gidin
O yâre selâm edin
O yâr uykuda ise
Uykusun haram edin
- 16
Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar
- 17
Karadır kaşın ördek
Yeşildir başın ördek
Çift geldin tek gidersen
Hani ya eşin ördek
- 18
Karşıdan gel göreyim
El uzat gül vereyim
Senin gibi cahile
Nasıl gönül vereyim
- 19
Karşıdan görünürsün
Gülüle örtülürsün
Isıtman benim olsun
Sen alçak gönüllüsün
- 20
Küp içinde gendime
Maillem efendime
Yârim küçük ben küçük
Uydu dengi dengine
- 21
Mani demeğe geldim
Kaymak yemeğe geldim
Kaymakta meramam yok
Yâri görmeğe geldim
- 22
Mani manileyim mi
Bir mani söyleyim mi
Söylediğim maniler
Senin için değil mi
- 23
Maniden mestim oğlan
Küçükten dostum oğlan
Duydum ki evlenmişsin
Ben senden küstüm oğlan
- 24
Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Ayrıldık ayrı düştük
Kavuştursun Yaradan
- 25
Mektup yazdım kış idi
Kalemim gümüş idi
Daha çok yazacaktım
Ellerim üşümüştü
- 26
Mektup yazdım yaz idi
Kalemim beyaz idi
Daha da yazacaktım
Mürekkebim az idi
- 27
Odam kireç tutmuyor
Kumunu katmayınca
Gönlüm rahat etmiyor
Sarıp yatmayınca

28	Mavi atlas İğne batmaz Makas kesmez Terzi biçmez	Sıra sıra odalar Birbirini kovalar	Tren
Odam kireçtir benim Yüzüm güleçtir benim Soyun da gir koynuma Terim ilâçtır benim	Deniz	Elemez melemez Ocak başına gelemez Gelse de geri dönemez	Yağ
29	Bir küçücük mil taşı Dolanır dağı taşı	Urum elinden Ağız belinden	Yayık
Sarı çitüm sararam Ütürmüşüm araram Zannetme ki unuttum Her gelene soraram	Göz	Yer altında yağlı kayış	Yılan
30	Dağdan gelir dağ gibi Elleri budak gibi Dağlar kurbanız olım Tez gönder nazlı yâri	Abdesti kandan Seccadesi gönden Üç ay namaz kılmış Eilmemiş kiblesi ne yandan	Yunus Peygamber
31	Soğan ekim bitti mi Bitti yolu tuttu mu Gidin diyin turnalar Yâr beni unuttu mu	Etten kantar Altın tartar	Kulak
32	Bir küçücük fıçırcık İçi dolu turşucuk	Ahtar : Aktar. Sür. Araram: ararım. Biçek : Biçelim Buğda : Buğday. Çit : Ba- şa örtülen bir çeşit örtü. Den : Dane, tane. Evlek : Dönümün dörtte biri. Gendi- me : Bir çeşit pilavlık. Gö- rüm : Göreyim. Isıtma : Sır- ma. Kiloş : Alt tarafı çan şeklinde genişleyen eteklik. Kurbanız : Kurbanınız Mah- le : Mahalle. Olim : Olayım. Sararam : Sararım. Teze : Taze. Tığ : Savrulmamış har- man tınazı. Tump : Toprak yığını, tarla hududu. Uykusun : Uykusunu. Ütürmüşüm : Yitirmişim.	Mânilerde geçen kelimeler :
33	Suda bulgur ezerim Hem ezer hem süzerim Ben yârimin derdinden Deli olmuş gezerim	Yol üstünde kilitli sandık	Mezar
34	Suyu verdim soğana Gönlüm düştü oğlana Oğlan beni almazsa Bıçaklına doğrana	Çarşıdan aldım bir tane Açtım baktım bin tane	Mezar
35	Taş altında karınca Narınca narınca Ben büyüğe kurbanım Küçüğüne varınca	Dört köşedir Beş değil Başı sudan Hoş değil	Nar
36	Tump üstünde anahtar Tarlayı derin ahtar Yârim olmuş yüzbaşı Ben olaydım bayraktar	Minareden düştü kırılmadı Suya düştü kırıldı	Sabun
BİLMECELER :		Sigara kâğıdı	

BİLMECELER :

Bir küçücük odacık
İçi dolu yongacık

Ağız

Ben giderim, o gelmez

Ayak izi

XII. CİLDİMİZ DE TAMAMLANIYOR

Gelecek ay çıkacak olan 252. ve Temmuz 1970 tarihli sayımızla 21. yayın yılıımız ve 12. cildimiz tamamlanmaktadır. Bu cildimiz 235 ilâ 252. sayılarımızı kapsamaktadır.

XII. cildimize ait kapaklarımız hazırlanmıştır. Tanesi 7,5 liradır. Eski sayılarımızın fiyatları 125'er kuruştur. Dergilerini ciltletecek okuyucularımızın cilt başı sayıları hariç diğer sayılarımızın kapaklarını çıkarmaları gerekmektedir. Bu suretle ciltlerimiz aynı kalınlıkta olmaktadır.

T.F.A.

Cenova'da Yapılan Sahne Sanatları Müze - Kütüphaneleri Kongresinde :

Ahmet Borçaklı'nın Karagöz Kotulu Bildirisi

VE KONGRE HAKKINDAKİ RAPORU

Yazan : Ahmet BORÇAKLI

28 ülkenin 53 delege ile katıldığı 9. Uluslar arası Sahne Sanatları Müze Kütüphaneleri Kongresi 5 - 10 Nisan 1970 tarihleri arasında İtalya'nın Cenova ilinde toplanmıştır. Ünlü Paris Arsenal Kütüphanesi'nin Müdürü André Veinstein'in başkanlık ettiği bu kongreye, Türkiye'yi temsilen, Millî Kütüphane Müzik ve Güzel Sanatlar Bölümleri Müdürü Ahmet Borçaklı katılmıştır. 8 Nisan günü adı geçen kongre delegelerine İtalyanca verdiği bir konferansla, Ahmet Borçaklı, geleneksel bir Türk tiyatrosu dalı olan Karagöz Oyununu tanıtmış, kendi sesiyle oyun müziğinden verdiği örnekler dakikalarca alışılmış, aynı zamanda gösterilen Turizm Bakanlığının hazırlanmış olduğu renkli ve İngilizce dilinde sunulan Karagöz filmi de çok beğenilmiştir.

Ayrıca sergilenen, Türk ve yabancı dillerde yayınlanmış Türk Tiyatrosu ve Karagöz ile ilgili kitaplar delegeleri büyük ölçüde etkilemiştir.

Bütünü ile Türk Sanatı ve Türkiye hakkında geniş, olumlu ilgi uyandıran Ahmet Borçaklı'nın konferansı, kongrenin diğer 13 konferansı arasında unutulmayacak seçkin bir düzeye ulaşmıştır. Sonuç olarak Karagöz oyununun Türklüğünü onaylatan konuşmacı, dolayısıyla Millî Kütüphanemizin geniş Karagöz koleksiyonunu da yabancılarla tanıştırmıştır. Ahmet Borçaklı'nın kongre dönüştü hazırladığı raporu aynen veriyoruz. T.F.A.

Davet edilmiş olduğumuz 9. Uluslararası Sahne Sanatları Kütüphane Müzeler Kongresine Millî Kütüphane Genel Müdürlüğü Temsilcisi olarak katılmam, Millî Eğitim Bakanlığınca tenzip buyurulmuştur.

Bu yıl, 5-10 Nisan 1970 tarihleri arasında İtalya'nın Cenova şehrinde, Museo-Biblioteca Dell'Attore del Teatro Stabile Kurumları ile Merkezi Pariste bulunan (FIAB) Uluslararası Arşiv - Kütüphaneler Federasyonu'nun ortaklaşa organize ettikleri kongre, 5 günlük süreye sığdırılan yüklü bir çalışma programına sahiptir. Üç tiyatro binası, bir kütüphane ve müze kongrenin rahatça çalışmasına tahsis edilmişlerdir.

Fransa'nın Pariste bulunan ünlü Arsenal Kü-tüphanesi müdürü ve aynı zamanda «FIAB» in Tiyatro Arşiv - Kütüphaneleri Bölümü Başkanı sayın André Viensteyn'in yönetiminde toplanan Kongre'ye 28 ülkeden 53 delege katıldı. Başta İtalya olmak üzere 8, Fransa 6 ve diğer milletler 3 ilâ 2 veya birer delege ile temsil edilmişlerdir. Dinleyici olarak salonlarda bulunan kimselerle 100'ü aşkın bir topluluk konuşmaları izledi.

Kongre'de her dil geçerli sayılmakla beraber, tebliğ dilleri olarak İtalyanca, Fransızca ve İngilizce şart koşuldu. Toplantılar süresince hakim olan diller ise, İtalyanca ve Fransızca idi. Ben de tebliğimi İtalyanca olarak sundum.

Daha ilk toplantılardan itibaren, çeşitli ülkelerden gelmiş delegeler arasındaki kaynaşma, Cenova Belediyesi ve Ente Turizm teşkilâtının düzenlediği resepsiyon, yemek ve gezilerle desteklenerek daha da artmış, bu vesileyle ünlü meslek adamlarıyla samimi dostluklar kurmak, sohbetlerimizde meslekî konuları konuşmak, memeketlerimiz hakkında karşılıklı bilgi edinmek fırsatları bulunmuştur.

Büyük aktör Salvini ve Aktris Ristori'nin vakıflarıyla meydana getirilmiş Cenova Müzesi pavyonlarının açılış törenleri ve gezilişlerinde çok ilginç konuşma ve açıklamalar yapıldı. Sergilenen değerli dokümanları hayranlıkla seyrettim.

*

Çalışma programına gelince, üç ana bölüm olarak düşünülmüştü.

- 1 - Genel Kurul toplantıları
- 2 - Komisyon çalışmaları
- 3 - Kültür ve Sanat gösterileri

5 gün içinde 7 Genel Kurul toplantısı yapıldı. Her oturumda 3 - 4 tebliğ okunarak tartışıldı. 53 delegeden ancak 14'ü tebliğ sundu. Benim de bu sayıya dahil olan ve raporuma, Türkçesi ile İtalyancası da ekli bulunan «Millî Kütüphane Karagöz Koleksiyonu, bir Türk Tiyatrosu dalının dokümanları» başlığını taşıyan tebliğimi 8 Nisan 1970 Çarşamba günü okudum.

O gün G. Kurul Başkanlığında, La Haie (La Hey) Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Hollanda Merkezi Müdürü sayın Max Wagener bulunuyordu.

Konuşmamdan önce, dinleyicilere İtalyanca olarak bastırılmış tebliğ metni dağıtıldı. Beraberimde götürdüğüm Türkçe ve yabancı dillerde basılmış Türk Tiyatrosu ile Karagöz hakkındaki kitapları delegelerin gözleri önüne serdim. Ve onları sonunda Kongre'ye ev sahipliği yapan Stabile Tiyatrosu Kütüphanesi'ne armağan et-

Çanakkale Seramik Fabrikaları'nın 1970 Takvimi Karagöz gölge oyunumuzun oniki oyuncu tipine ayrılmış ve Türkçe — İngilizce hazırlanmıştır. Yukarıda takvimde yer alan zenneyi görüyorsunuz.

tim. Bu jest dinleyiciler tarafından çok hoş karşılandığı gibi, adı geçen kütüphanenin müdürü sayın Sandro d'Amico'nunda samimi teşekkürlerine vesile oldu.

Konuşmamda sırası geldikçe Karagöz figürlerini renkli resimleriyle teker teker tanıttım. Musiki paragrafında ise dinleyicilere Karagöz şarkılarından örnekleri kapsayan küçük bir konser verdim, kıyaslama yapabilmeleri için de 250 - 350 sene önce, aynı yıllarda İtalyan sahnelerinde söylenen müzik çeşitlerinden örnek olarak Monteverdi'nin Lasciatemi morire ve Caldara'nın Selve amiche antik arylalarını söyledim. Bu müzik sunuluşu o kadar beğenildi ki dakikalarca alkışlandı. Ve Türklerin kendi sanatları kadar batı eserlerini de tanıdıkları, inceledikleri inancını tazeledi.

Bu ortam hazırlanınca, Alman besteci Richard Wagner'in 19. yüzyılın ortalarında Opera Sanatına getirdiği bir yenilik olarak tanınan «Leitmotiv» in (bir tipik veya bir düşüncenin bir motif veya şarkı ile ifade edilmesi) Karagöz oyununda her tipik bir şarkı veya ayrı bir makama sahip olması şeklinde, Türkler tarafından 15. yüzyıldan beri kullanıldığını açıklamam çok ilgi çekti.

Daha sonra Milli Kütüphanemizdeki Karagöz Koleksiyonumuzu tanıtarak, dökümü üzerinde durdum. Ve Konferansın sonunda Turizm ve Tanıtma Bakanlığından almış olduğum İngilizce dilinde hazırlanmış renkli Karagöz filmini gösterdim.

Programımızın bitiminde de delegeler, takdir ve memnuniyetlerini alkışlarıyla gösterdikleri gibi, ayrıca teker teker gelip beni tebrik ettiler. Bir kaç ülkenin temsilcileri, Karagöz'ü her yönü ile tanıtan bu programın kendi memleketlerinde de tekrarı imkânlarını yaratmak üzere notlar aldılar. Hatta Kongre'nin genel başkanı sayın Veinstein, önümüzdeki yıl Paris'de yapılacak «Uluslararası Kukla ve Gölge Oyunları Kongresi» ne beni bu programımla şimdiden davet ettiğini söylemek nezaketinde bulundu.

Aşağıda arzedeceğim 5 ayrı komisyon çeşitli tarihlerde toplanarak kendi dallarındaki konularını inceledi, tartıştı ve aldığı sonuçları Genel Kurul'a açıkladı.

- 1 — FIAB'ın Sahne Sanatları Bölümü Komitesi (1 defa toplandı)
- 2 — Temel Bibliyografya Komisyonu (2 defa toplandı)

ARAŞTIRMALARI

- 3 — Opera ile ilgili Bilimsel Araştırmalara yarayan dokümanlar komisyonu (2 defa toplandı)
- 4 — Sahne Sanatları Müze - Kütüphaneleri-ni gruplaştıran Millî Komisyonları Kurma ve onlar arasında işbirliği yaratma komisyonu (1 defa toplandı)
- 5 — Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün Millî Merkezler çerçevesinde Dokümantasyon örgütü kurma komisyonu (1 defa toplandı)

Ben seçtiğim Opera ile ilgili Dokümanları Komisyonunda çalıştım. Ayrıca Temel Bibliyografya Komisyonu'nun toplantılarına da katıldım.

Gerek komisyonlarda verilen kararlar ve gerekse Genel Kurul toplantılarında sunulan bildiriler, daha sonraki bir tarihte kitap halinde yayımlanacaktır.

Kongrenin devamınca geceleri sanat faaliyetleri yapılmıştır. İki gece ayrı tiyatrolarda çağdaş İtalyan yazarlarının eserlerini seyrettik. Diğer gecelerde de Torino Millî Müzesi Koleksiyonundan seçilmiş ilk sessiz ve sesli İtalyan filmlerinden örnekler gösterildi. Ayrıca 1938 yılında kurulan Atina Tiyatro Müzesi'ni tanıtan bir kurdela da sunuldu.

Roma Tiyatro Kulübü'nün kendi arşiv dokümanlarıyla, hareketsiz bir şekilde hazırlanmış olduğu «Pirandello» adlı film, delegeer tarafından o kadar beğenildi ki, yargı ve övgü konuşmalarından sonra üst üste iki defa seyredildi.

Sonuç olarak 9. Uluslararası Sahne Sanatları Müze - Kütüphaneleri Kongresi bütünü ile, programlar hiç aksamadan, çok başarılı geçmiştir. Beliren hâkim fikirler şunlardır :

— Tiyatro ilmi artık bir dokümantoloji ilmidir.

— Klâsik tiyatro öğretim vasıtaları, zamanın tiyatro öğrencisine, konuları tahhilde uygun imkânı sağlamamakta, dolayısıyla kısır kalmaktadır.

— Normal Kütüphaneler ve Müzeler bir tiyatro araştırmacısına ve öğrencisine mesleki konularda pek az yararlı olmaktadır.

— Bir ülkenin tiyatro sanatında ve onun kalkınmasında Tiyatro Müze - Kütüphanelerinin çok büyük payı vardır. Çünkü bu müesseseler, basılı dokümanla birlikte, fotoğraf, ses kayıtları, ikonografi, kostüm, sahne mimarisi vb. konuların dokümanlarını da bünyelerinde toplarlar.

— Uzman Tiyatro Müze - Kütüphaneleri Kütüphanecileri her ülkede malesef pek az sayıdadır.

*

Dileğimiz, Millî Kütüphanemizde fidesi dikilmiş olan Tiyatro Dokümantasyon Merkezinin kısa zamanda geliştirilerek beklenen fonksiyonuna kavuşturulmasıdır. Çok geniş kapsamlı olan bu kuruluşu Bakanlığımızca da önem verildiğinin en güzel örneği, Kongreye katılmamızın sağlanmış olmasıdır.

Bizlere, batı meslek kuruluşlarının çalışmalarını yakından görmek, dolayısıyla Türk Sanatı ve Türkiye hakkında, diğer milletlerin temsilcileri nezdinde geniş, olumlu bir ilgi ve takdir uyandırabilmek, Karagöz oyunumuzun Türkliğini onaylatabilmek ve Kütüphanemizin geniş Karagöz Koleksiyonu'nu tanıtabilmek fırsatı verdiklerinden dolayı başta Millî Eğitim Bakanlığımız'a, Genel Müdürlüğümüz'e ve broşürümüzün bastırılması ile gerekli kitapların satın alınmasını sağlayan Millî Kütüphaneye Yardım Derneği'ne en derin saygı ve teşekkürlerimi arz ederim.

Yıllık aboneli : 15,
altı aylık aboneli : 7,5
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 5, £ 2

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
DİLEK MATBAASI
İstanbul T e l : 26 63 78

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel : 22 49 74

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

GÜLNAR EFSANESİ

Yazan : Abdullah TOROSLU

Tanrı Türklere dağın emrini verince, Orta Asya'dan yüzyıllarca bitmeyen göçler başlamış. Bu ilahi emre uyarak dünyanın dört bucağına dağılan Türkler gece gündüz demeden, dağlar aşır ırmaklar geçerek, ya verimli bir toprak ya da dost bir kucak bulmak için, ellerinde kılıç, ağızlarında savaş türkleriyle yol almışlar!

Ne akan kanlar, ne kaybedilen canlar kararlarından vazgeçirememiş onları. Aman diyene kılıç kaldırmadan, karşı koyana aman vermeden yürümüşler, yürümüşler, yürümüşler.....

Her geçtikleri yerde silinmez izler bırakmış, her kaldıkları yerlerde unutulmaz sözlerin, efsanelerin kahramanı olmuşlar, Gölünar

efsanesi de böyle bir savaş yorgunluğunun akşamında doğmuş.

Karaman yaylasından Gökü vadisine inen kalabalık bir Türk kafesi, oradakilere yapılan bir savaşta başkanlarını kaybeder. Türk yolundan dönmez elbet. Başkan Gökü'nün kızı idareyi eline alır. Kız babasının savaş elbiselerini giyince alımlı bir yiğit olur. Savaş kazanılır. Yeni başkan babasını aratmaz aratmasına; fakat içine bir kor düşer ki denizler olsa söndüremez. Do-yasıya ağlamak ister, ağlayamaz. Oba başı ağlamaz, gelenektir. Gözyaşları zehir olup akar içine. Toroslarda kalkan kılıçlar Gökü vadisini geçip Taşeli platosuna tırmanır.

Suların çaştığı, kanların kaynaştığı bir Akdeniz baharının sabahındayız. Üstünde bozkurt resmi işli bayrak havaya kalkıyor. Bu beklenmedik «dur» işaretleriyle irkilir herkes ve dururlar. Önde giden obabaşı, ilerde bir tepenin üzerinde canlı bir heykel gibi durmaktadır. Hepsini toplanmış, başkanın doğuyu gösteren elinin yönüne bakıyor. Uzaklarda herkesi şaşır-tan bir manzara görülmektedir. Ağaçlar arasında masma-vi iki göl, Kuşlar aşk civiltarı arasında sağa sola kanat çırpıyor. Göllerin güneyinde yer yer meyillenmiş kocaman bir düzlük. Başları-na dokunurcasına uçan yaban güvercinleri düzlüğe süzülüyor. Hepsini birbirinin gözle-rinde bir şeyler arıyor. Ha-

ARAŞTIRMALARI

yal ettikleri güzelliği bulmuşlar, aylar yıllar süren yolculuk sona ermiştir artık. Fakat, başkan eskisinden daha çok üzgündür. Göl, babası Gökü, Asyadaki ilk kasabaları Gölünar, yıllar süren savaşlar. Bir göl başına yerleşeceklerini söyleyen babasının isteğine ulaşmadan ölü şü.... Rüya çabukluğuyla geçit yapıyor kafasında. Oba bayram sevincinde. Gölünar mutlu yüzler, konuşmadan daha çok şeyler anlatıyor. Yürüyorlar, ikinci göl kıyısına gelince sevinçleri daha da artmıştır. Gölden taşan sular büyüü şırıltularla düzlükten geçip ağaçlar arasında kayboluyor. Bitmeyecek sanılan sıkıntular yaşama sevinci ile sonuçlanmıştır. Herkes bilinçsiz bir heyecanla bitek topraklara dağılır. Bereket, hareket sesleri gökleri çınlatır. Bu sevinç koşulları arasında bir geyik boynuzundan «toplan» emri duyulur. Oba halka olmuş, başkanın konuşmasını bekliyor. O hâlâ susmaktadır. Yaşlı biri dayanamayıp :

— Gül gayrı obabaşı, Diye yalvarır. Oba tekrar eder bunu :

— Gül, gül gayrı. Sen gülmeyince kalbimiz gülmüyor!

Birden çelik bir vücut zırlar içinden silkinir çıkar. Gülmektedir. Orduyu erkeklerinin elinden alan İskit Amazonları bu kadar gösterişli değildir. Tanrı da hoşlanır bu gülüşten. Güldükçe çevresinde güller yeşerir, açar. Cana can katan kokular saçar. Güller arasında beliren bülbüller en tatlı nağmelerle ötüşürler. Belki gülle bülbül yaratılanı birbir-

lerine bu kadar yakın olamamışlardır. Nadide kır çiçeklerini dolaşan renkli kelebekler, kanatları ile obayı selâmlamaktadır. Güneş ışıkları yüksek tepelere kaçışırken kesin karar verilmiştir. «Çadırlar kurulsun emriyle kalpler en yüce heyecanını duyar Başkanın gülen dudakları arasında «yeni yurdumuzun adı Gölünar» sözleri dökülür. Bunu çevresindekiler sevinç içinde Gölünar anlar. Gölünar

Gölünar sesleri çınlatır gökleri. Senelerin yorgunluğunu birden unutan mutlu ağızlar Gölünar, Gölünar, Gölünar sesleriyle derin bir uykuya dalır.

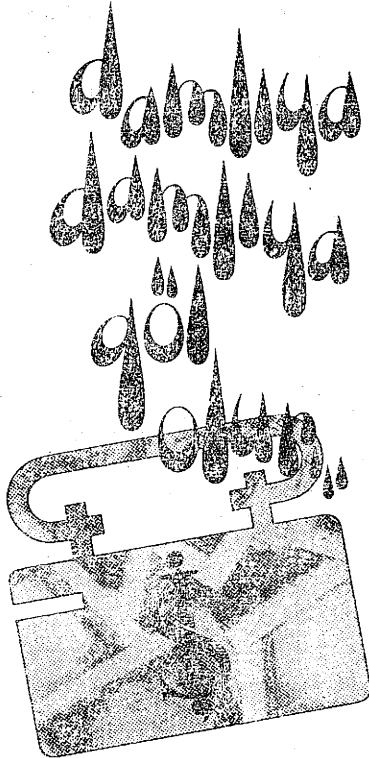
Zaman geçer, Gölünarın güzelliği dillere destan olur. Her görenin aklı orda kalır. Bu kadar göze taş olsa çatalar. Gün gelir, Gölünar depremlerle yerle bir olur. Seneler sonra bu günkü yerini bulur.

EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI

SİZE DE
BİR
YUVA

TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

(Basın : 60194 - A. 20309 - 67)

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir